

Poslovna etika i primjeri u postupanju sa životinjama

Štefanić, Lucija

Undergraduate thesis / Završni rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Polytechnic of Međimurje in Čakovec / Međimursko veleučilište u Čakovcu**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:110:656497>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-12-22**

Repository / Repozitorij:

[Polytechnic of Međimurje in Čakovec Repository - Polytechnic of Međimurje Undergraduate and Graduate Theses Repository](#)

MEĐIMURSKO VELEUČILIŠTE U ČAKOVCU
SPECIJALISTIČKI DIPLOMSKI STRUČNI STUDIJ MENADŽMENT
TURIZMA I SPORTA

LUCIJA ŠTEFANIĆ

JMBAG: 0313008643

**POSLOVNA ETIKA I PRIMJERI U POSTUPANJU
SA ŽIVOTINJAMA**
ZAVRŠNI RAD

ČAKOVEC, 2024.

MEĐIMURSKO VELEUČILIŠTE U ČAKOVCU
SPECIJALISTIČKI DIPLOMSKI STRUČNI STUDIJ MENADŽMENT
TURIZMA I SPORTA

LUCIJA ŠTEFANIĆ

**POSLOVNA ETIKA I PRIMJERI U POSTUPANJU
SA ŽIVOTINJAMA**

**BUSSINES ETHICS AND EXAMPLES IN THE
TREATMENT OF ANIMALS**

ZAVRŠNI RAD

Mentor:

Mirjana Trstenjak, v. pred.

ČAKOVEC, 2024

MEĐIMURSKO VELEUČILIŠTE U ČAKOVCU

PRIJAVA TEME I OBRANE ZAVRŠNOG/DIPLOMSKOG RADA

Stručni prijediplomski studij:

Računarstvo Održivi razvoj Menadžment turizma i sporta

Stručni diplomski studij Menadžment turizma i sporta:

Pristupnik: LUCIJA ŠTEFANIĆ, JMBAG: 0313008643
(ime i prezime)

Kolegij: OSNOVE MENADŽMENTA
(na kojem se piše rad)

Mentor: MIRJANA TRSTENJAK, v.pred
(ime i prezime, zvanje)

Naslov rada: _____

POSLOVNA ETIKA I PRIMJERI U POSTUPANJU SA ŽIVOTINJAMA

Naslov rada na engleskom jeziku: _____

BUSSINES ETHICS AND EXAMPLES IN THE TREATMENT OF ANIMALS

Članovi povjerenstva: 1. MARIJA MIŠČANČUK, v. pred, predsjednik
(ime i prezime, zvanje)
2. DARIJA KUKOVEC, pred, član
(ime i prezime, zvanje)
3. MIRJANA TRSTENJAK, v.pred., mentor
(ime i prezime, zvanje)
4. TIBOR RODIGER, v.pred., zamjenski član
(ime i prezime, zvanje)

Broj zadatka: 2023-MTS-46

Kratki opis zadatka: Etika je vrlo važna i kod uzgoja, kupnje ili udomljavanja životinja. Njome su propisana pravila o adekvatnoj skrbi životinja, njihova prava, zaštita zdravlja, odgovarajući smjestaj itd.

U ovome slučaju to su pravila zakoni i pravilnici, a oni se odnose na vlasnike kućnih ljubimaca, uzgajivače životinja, veterinare i veterinarske inspektore, komunalne redare, volontere u skloništima za napustene životinje i ostale.

Zakoni koji se odnose na postupke prema životinjama jesu: Zakon o veterinarstvu, zakon o zdravlju životinja, Zakon o zaštiti životinja,

pravila Europske unije o dobrobiti životinja te Pravilnik o uvjetima koje moraju ispunjavati uzgoji kućnih ljubimaca namijenjenih prodaji.

Datum: 16.09.2024.

Potpis mentora: _____

Sažetak

Etika se tiče svakog pojedinca, ali i zajednice, bilo da se radi o obiteljskoj, vjerskoj ili pak poslovnoj zajednici. Etika koja se primjenjuje u poslovnim zajednicama naziva se poslovna etika. Njome se u poslovnim zajednicama određuju pravila odnosno norme koje se odnose na sve zaposlene. Ta pravila uključuju sigurnost djelatnika odnosno sigurne uvjete rada, prava djelatnika kao što su jednakost, pravednost, poštovanje. Pravila poslovne etike također se tiču i potrošača, partnera, klijenata poslovne zajednice, načina na koji poslovanje utječe na okoliš. Etika je vrlo važna i kod uzgoja, kupnje ili udomljavanja životinja. Njome su propisana pravila o adekvatnoj skrbi životinja, njihova prava, zaštita zdravlja, odgovarajući smještaj itd. U ovome slučaju ta su pravila zakoni i pravilnici, a oni se odnose na vlasnike kućnih ljubimaca, uzgajivače životinja, veterinare i veterinarske inspektore, komunalne redare, volontere u skloništima za napuštene životinje i ostale. Zakoni koji se odnose na postupke prema životinjama jesu: Zakon o veterinarstvu, Zakon o zdravlju životinja, Zakon o zaštiti životinja, pravila Europske unije o dobrobiti životinja te Pravilnik o uvjetima koje moraju ispunjavati uzgoji kućnih ljubimaca namijenjenih prodaji. Uz etiku, vrlo je bitan faktor za uspješno poslovanje poduzeća i dobar menadžment. On se u području ovog rada odnosi na udruge koje zbrinjavaju napuštene životinje i doktore veterinarske medicine koji tim životinjama pružaju odgovarajuću zdravstvenu skrb i potrebna cjepiva. Osnovne su funkcije menadžmenta planiranje, organiziranje, upravljanje ljudskim potencijalima, vođenje i kontroliranje. Svaka udruga mora imati svoj statut kojim se određuju ciljevi, djelatnosti, organizacija rada udruge, članovi i tijela udruge te njihova prava, obveze i odgovornosti. Profitne organizacije većinom za svoj cilj imaju ostvarenje ekonomske koristi, dok kod neprofitnih organizacija cilj može biti zaštita ljudskih prava, zaštita okoliša itd. U ovom slučaju cilj je udruga za napuštene životinje smanjenje broja napuštenih životinja te njihova odgovarajuća zdravstvena skrb. Udruge se većinom financiraju donacijama, članarinama, sponzorstvima te se najviše oslanjaju na dobrovoljan rad odnosno volonterstvo.

Ključne riječi: *etika, menadžment, zakon, pravila, zaštita, zdravlje, udruga, napuštene, životinje*

SADRŽAJ

Sažetak	4
1. UVOD.....	1
2. ETIKA U MENADŽMENTU	2
2.1. Etika i moral	4
2.2. Poslovna etika.....	5
2.3. Načela poslovne etike	7
2.4. Primjena etike u udrugama.....	8
3. ZAŠTITA ŽIVOTINJA I NJIHOVA PRAVA, NADZOR I KAZNE ZA PREKRŠAJE	11
a) Cijepljenje pasa i mačaka	11
b) Kastracija i sterilizacija pasa i mačaka.....	13
c) Mikročipiranje pasa.....	14
d) Držanje pasa na lancu.....	15
e) Nadzor i kazne za prekršitelje.....	16
4. PROBLEMATIKA NAPUŠTENIH ŽIVOTINJA.....	19
5. SKLONIŠTE ZA ŽIVOTINJE „PRIJATELJI“ ČAKOVEC	24
5.1. Organizacija rada udruge	25
5.2. Projekti skloništa	28
5.3. Edukacija djece i mladih te prekršitelja zakona, poticanje na volonterstvo	
29	
6. INTERVJU	32
7. ZAKLJUČAK	35
Literatura	37

1. UVOD

Etika i moral temeljne su sastavnice uspješnog menadžmenta. Osim ekonomske koristi, poslovanje treba biti obazrivo prema potrošačima, okolišu i svim zaposlenima, zato postoje etička načela i standardi. Etika se dijeli na poslovnu i profesionalnu etiku. Poslovna etika primjenjuje se u svim poduzećima pomoću postavljenih načela, dok se profesionalna etika odnosi na određena zanimanja i djelatnosti za koje su propisani posebni kodeksi. Važnu ulogu u poduzećima imaju „zviždači“ odnosno zaposlenici koji prijavljuju nepravilnosti i ilegalne radnje u poslovanju. Proizvodi velikog broja poduzeća usko su povezani sa zdravljem i sigurnošću ljudi i životinja (hrana, cjepiva, lijekovi) i zbog toga je vrlo važna primjena etičkih načela u svakom dijelu menadžmenta i kod svih zaposlenih. Navest će se zakoni koji štite prava životinja te njihovo zdravlje, kao i kazne za njihovo nepridržavanje. Rad se bavi problemima do kojih dolazi kad se vlasnici kućnih ljubimaca ne pridržavaju zakona, a nadležne osobe zakone provode nepravilno. Posljedice toga su velik broj napuštenih kućnih ljubimaca koji završe u skloništima za životinje, a velik broj njih uginu. Svrha rada je obuhvatiti postupke koji izravno utječu na smanjenje broja napuštenih životinja, kao i sve postupke koji utječu na njihovo zdravlje te kvalitetniji život. Najvažniji postupci za očuvanje zdravlja i zaštite životinja definirani su Zakonom o veterinarstvu, a to su sterilizacija i kastracija. One, osim što utječu na smanjenje broja napuštenih životinja, pridonose i njihovoj kvaliteti življenja. Osim sterilizacije i kastracije važno je i mikročipiranje, odnosno označivanje kućnih ljubimaca te cijepljenje protiv bjesnoće i zaraznih bolesti. Navest će se razlika između legalnih uzgajivačnica pasa i uzgajivačnica koje rade „na crno“ prodajući čistokrvne pse bez rodovnica i sumnjivog zdravlja i kvalitete te na koji način takve uzgajivačnice utječu na još veći broj napuštenih pasa. U radu će se opisati organizacija rada skloništa za životinje „Prijatelji životinja i prirode“ koje se nalazi u Čakovcu. Detaljnije će se opisati i projekti na kojima sklonište intenzivno radi kako bi smanjilo broj napuštenih životinja. Na kraju rada nalazi se i intervju s Aleksandrom Hampamer, voditeljicom spomenutog skloništa.

2. ETIKA U MENADŽMENTU

Vodstvo je važan segment procesa upravljanja, a glavna je funkcija vodstva utjecanje, motiviranje i koordinacija zaposlenih i njihova ponašanja unutar poduzeća. Vodstvo zapravo označava neki oblik hijerarhije te utjecaj na skupinu pojedinaca koji su usmjereni na postizanje zajedničkih ciljeva. U toj je skupini samo jedan koji je „vođa“, a on svojim primjerom utječe na ostale. Dakle, vodstvo i viši menadžment stvaraju atmosferu u poduzeću na način da su vođe zapravo uzori (engl. *role model*) zaposlenima te svojim primjerom određuju prihvatljivo ponašanje u poslovanju. Ukoliko su vođe i menadžeri posvećeni etici, tada se cijela organizacijska kultura poduzeća više vodi za etikom i njenim standardima. Izloženost vođi kao uzoru koji svoje odluke donosi i temelji na moralnim standardima utječe na razvoj etičnosti unutar poduzeća jer zaposleni konstruiraju i preuzimaju njegove smjernice ponašanja. Pojava uzora mogla bi se objasniti pomoću teorije socijalnog učenja, koju je postavio psiholog Albert Bandura 1977. godine. Ova teorija pojašnjava da se učenje može dogoditi promatranjem aktivnosti drugih pojedinaca koji su stručni u nekom području i s kojima se ljudi lako mogu identificirati, poistovjetiti. S obzirom na to da veći dio zaposlenika nema izravan kontakt s izvršnim vodstvom i vrhovnim menadžmentom, nadređeni predstavljaju važan uzor. Etičnost je važno provesti na svim razinama menadžmenta, a to nije uvijek lako. Ona se postiže pomoću „efekta domina“, kojim se određuju temeljne vrijednosti poduzeća na kojima se dalje gradi kultura koju prate sve razine menadžmenta. Lider, odnosno menadžer koji je vođen etikom, osoba je od povjerenja, iskren je i želi raditi ispravno. On također potiče svoje sljedbenike da modeliranjem svojega ponašanja postanu etični. Uspješnost poslovanja poduzeća mogla bi se definirati kao sposobnost ostvarivanja određenih ciljeva. Kako ciljevi određuju svrhu, odnosno ono što poduzeće želi postići, oni mogu predstavljati misiju ili opći cilj poslovanja iz kojega proizlaze specifični operativni ciljevi koji objašnjavaju što sve poduzeće mora preuzeti i koje ishode treba očekivati u određenim rokovima kako bi se postigao opći cilj poslovanja. Kako bi poduzeća bila dugoročno uspješna, uz financijsku uspješnost moraju također pokazati odgovornost i transparentnost u svojim aktivnostima prema okolišu i zajednici u kojoj djeluju. Vig, S. (2019). *Poslovna etika: Kako razviti autentično vodstvo i izgraditi kulturu zadovoljnih i angažiranih zaposlenika programima etike i usklađenosti*. Zagreb: Codupo

Menadžeri moraju biti „lideri“ i čvrsto vjerovati u ciljeve kako bi ih i ostali zaposleni mogli slijediti. Ponekad će poslovne odluke menadžmenta ići na štetu profita, no ako to naposljetku dovodi do zadovoljstva kupaca i njihove lojalnosti te pozitivnog utjecaja na zdravlje ljudi i očuvanja okoliša, može se reći da su etička načela čvrsto uključena u poslovne organizacije. Kao primjer može poslužiti poduzeće koje se bavi proizvodnjom ljudske hrane, recimo različitih vrsta sireva. U tvornicu odnosno pogon za pripremu hrane dopiju glodavci za koje se sumnja da su inficirani određenim sojem salmonele opasne za zdravlje ljudi. Moralno odgovoran menadžer zna kako moralno i pravilno postupiti te daje nalog sektoru u tom pogonu ili tvornici za uništenje svih proizvoda nastalih od trenutka probijanja glodavaca. Na zaposlenima u tom sektoru dalje je pravilno odlaganje proizvoda za koje se sumnja da su inficirani, deratizacija i pravilna dezinfekcija. Menadžer koji bi svjesno takve proizvode stavio u daljnju distribuciju menadžer je koji krši etička načela i standarde te dovodi u opasnost potrošače. U takvim je poduzećima poseban naglasak na takozvanim „zviždačima“. Pojam „zviždač“ koristi se za one zaposlenike koji prijavljuju nepravilnosti u poduzećima, razotkrivaju sve informacije i ilegalne radnje unutar radnih organizacija, bilo privatnih, javnih ili pak državnih organizacija. Njihovu važnost definira i Zakon o prijavi nepravilnosti koji se još naziva i Zakon o zviždačima. Tim zakonom definirana su tri različita kanala za prijavljivanje nepravilnosti ili nekih drugih ilegalnih radnji u poduzećima:

- Unutarnji kanal označava prijavljivanje povjerljivoj osobi u poduzeću koja je izabrana od strane poslodavca. Uspostavljanje unutarnjeg kanala dužnost je svakog poslodavca koji zapošljava 50 ili više radnika.

- Vanjski kanal odnosno vanjsko prijavljivanje definira podnošenje prijave pučkom pravobranitelju ukoliko prijavljivanje povjerljivoj osobi u poduzeću iz nekog razloga nije moguće. Prijavitelj se može plašiti da će ga prijavljivanje dovesti u nepovoljniji položaj ili je povjerljiva osoba također uključena u nepravilnosti.

- Treći kanal odnosi se na javno razotkrivanje, odnosno razotkrivanje putem medija.

Uloga zviždača je neophodna za borbu protiv korupcije, a uvođenjem zakona potiče se svijest pojedinaca o prijavljivanju nepravilnosti. *Transparency International Hrvatska. (2020). Tko su zviždači. [online] Dostupno na: <https://transparency.hr/hr/antikorupcija-a-detalji/tko-su-zvizdaci-416> (Datum pristupa: 13. 7. 2023.)*

2.1. Etika i moral

Etika (prema grčkom ἠθικός; moralan, ćudoredan), skup načela moralnoga (ćudorednog) ponašanja nekoga društva ili društvene skupine koja se zasnivaju na temeljnim društvenim vrijednostima kao što su: dobrota, poštenje, dužnost, istina, ljudskost itd. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Etika. Leksikografski zavod Miroslav Krleža. Dostupno na: <https://www.enciklopedija.hr/clanak/etika> (Datum pristupa: 2. 8. 2023.)*

Etika je filozofska disciplina koja proučava moral, dobro i zlo, ispravno i neispravno, dopustivo i nedopustivo. Etika u suštini želi odgovoriti na moralna pitanja te se danas puno spominju medicinska i sudska etika. Etika je također važan dio menadžmenta jer sadržava standarde i norme kojih bi se menadžeri trebali pridržavati u svrhu donošenja ispravnih i čestitih odluka. Etika se vrlo često poistovjećuje s moralom. Moral (prema *lat.* moralis: ćudoredan, moralan) je sustav nepisanih društvenih normi što određuju način ponašanja u određenoj društvenoj skupini, zajednici, a zasnivaju se na običajima i na općenito prihvaćenim mjerilima vrjednovanja postupaka sa stajališta načela »dobra« ili »zla«. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Moral. Leksikografski zavod Miroslav Krleža. Dostupno na: <https://www.enciklopedija.hr/clanak/moral> (Datum pristupa: 2. 8. 2023.)*

Moral karakterizira skup pravila određenog društva te način odnosa između ljudi, a ono što čini razliku između etike i morala jest to što moral čini ćovjekovu unutrašnjost, ono što ćovjek zapravo čini. Veliki utjecaj na etićko donošenje odluka imaju prilike ili mogućnosti, situacije u kojima se pojedinac moće naći. Iako pojedinac moće reći kako bi u odrećenoj situaciji postupio u skladu s moralnim rasuđivanjem, jednom kada mu se prući prilika u stvarnom životu, pitanje je bi li ipak postupio kako je rasuđivao ili bi postupio na neki drugi naćin. Moralna svjesnost predstavlja prvi korak u procesu etićkog odlućivanja, a radi se o prepoznavanju moralnih aspekata u odrećenoj situaciji. Nakon moralne svjesnosti dolazi do moralne prosudbe, odnosno procjenjivanja što je dobro i ispravno. Nekada pojedinci mogu donijeti ispravnu odluku, no zbog pritiska okoline ili dugih ćimbenika ipak posegnu za neetićnim djelovanjem. Kako bi pojedinac mogao djelovati etićno, mora imati moralne hrabrosti za suoćavanje s posljedicama svojega djelovanja. Moralna hrabrost predstavlja posvećenost moralnim naćelima te volju u

ustrajnosti u svojim nakanama bez obzira na moguć otpor drugih. Moralna je hrabrost vrlo važna za etičko djelovanje i predstavlja jedan od ključnih čimbenika koji omogućuju odupiranje pritisku i odolijevanje prilikama. *Vig, S. (2019). Poslovna etika: Kako razviti autentično vodstvo i izgraditi kulturu zadovoljnih i angažiranih zaposlenika programima etike i usklađenosti. Zagreb: Codupo*

2.2. Poslovna etika

Poslovna etika sastoji se od dvaju različitih pojmova, a to su poslovanje i etika. Etika je znanstvena disciplina koja proučava moral i moralne standarde pojedinaca, dok poslovna etika predstavlja skup određenih pravila i vrijednosti koje usmjeravaju pojedince u donošenju poslovnih odluka i upravljanju poduzećem te pridonosi dugoročnoj uspješnosti poduzeća. Ona utječe na shvaćanje toga što je ispravno i pogrešno te se bavi moralnim procjenama i očekivanjima. Glavni je cilj poslovne etike etička odgovornost poslovanja. Poslovna etika spaja dvije karakteristike poslovanja. S jedne strane profit odnosno ostvarenje zarade, a druge strane etičku, odnosno moralnu dimenziju. Ona određuje sustav vrijednosti, pravila i procedura koje su vezane za uspješno poslovanje poduzeća. Poslovna etika određuje kvalitetu odnosa poduzeća i zaposlenika, kupaca, dobavljača te zajednice u kojoj poduzeće djeluje. Jedan od najvažnijih potencijala poduzeća jesu zaposlenici. Kako bi poduzeća bila što uspješnija, osim ulaganja u tehnologiju i fizičke resurse, moraju također ulagati u izgradnju organizacijske kulture temeljenu na integritetu, kako bi zaposleni bili zadovoljni i angažirani. Organizacijska kultura obuhvaća skup naučenih vjerovanja, tradicija i ponašanja koja zaposlenici poduzeća dijele. Ona se sastoji od zajedničkih uvjerenja i vrijednosti, a manifestira se kroz formalna pravila i norme ponašanja. Organizacijska kultura odnosi se i na prihvatljivo ponašanje vodstva i menadžmenta u poduzeću. Produktivnost zaposlenika je pojam koji označava broj proizvedenih jedinica nekog poduzeća i potreban broj zaposlenika za njihovu proizvodnju. Kako bi produktivnost zaposlenika rasla, poduzeće mora uspostaviti vodstvo s jasnom misijom, odrediti etičke vrijednosti, poticati timski duh, poštivanje i jednakost, ulagati u razvoj zaposlenih. Cilj je svakog poduzeća ostvarivanje poslovnih rezultata i njihov rast, a te rezultate mogu ostvariti samo zadovoljni i lojalni zaposlenici. Želja je svakog poduzeća imati takve zaposlenike koji ostaju dugotrajno u sustavu. Za poduzeća je vrlo bitno da definiraju

svoje kupce i tržišni segment kojem se obraćaju. Kako bi opstala, poduzeća imaju obavezu isporučiti kvalitetne proizvode i usluge koji će naposljetku dovesti do zadovoljstva kupaca. Kako bi poduzeća postigla to zadovoljstvo, moraju kontinuirano promatrati potrebe kupaca i prema njima stvarati i isporučivati proizvode i usluge koje kupci vrednuju. Poslovna etika, osim što utječe na zadovoljstvo zaposlenika i lojalnost kupaca, utječe i na financijsku uspješnost poslovanja. Poslovna etika često se koristi kao sinonim za društvenu odgovornost, no one se ipak razlikuju u svojem djelovanju. Poslovna se etika uklapa na operativnom nivou poslovanja, dok se društvena odgovornost odnosi na utjecaj poduzeća na okolinu. Društvena odgovornost poduzeća uvjetuje ispunjavanje ekonomske, zakonske, etičke i filantropske odgovornosti. Temelj je poduzeća ostvarivanje ekonomske koristi, ali se usto također treba pridržavati zakona, poduzeće treba biti vođeno etikom, dakle izbjegavati ili minimalizirati štetu dionicima i uz sve navedeno, mora se prikazati kao dobar građanin, poboljšati kvalitetu života zajednici. Društveno odgovorno poslovanje poduzeća znači sve spomenuto: ostvarivanje dobiti, poštivanje zakona, etičnost te doprinos društvu. Temeljni je cilj društveno odgovornog poslovanja doprinos održivom razvoju. Društveno odgovorno poslovanje sve je više tema brojnih poduzeća i to zbog snažnog pritiska javnosti, ali i ostalih dionika poput ulagača, zaposlenika, kupaca, dobavljača, medija i zajednice. Zbog toga se velik broj poduzeća okreće društveno odgovornom poslovanju sudjelujući u brojnim aktivnostima vezanima za socijalna, ekološka i pitanja održivosti. *Vig, S. (2019). Poslovna etika: Kako razviti autentično vodstvo i izgraditi kulturu zadovoljnih i angažiranih zaposlenika programima etike i usklađenosti. Zagreb: Codupo*

Uz poslovanje se često spominje i profesionalna etika. Ta vrsta etike označava sva pravila specifična za određenu djelatnost odnosno profesiju za koju osoba ima stručnu spremu, sposobnosti i znanja. Primjerice, za medicinu postoji kodeks kojega se moraju držati svi liječnici i ostali zaposleni u toj profesiji. U kodeksu je navedeno kako liječnik pomoć pruža svima jednako bez obzira na dob, spol, rasu, narodnost, vjeru, političko uvjerenje, društveni položaj ili bilo koje druge okolnosti, poštujući pritom ljudska prava i dostojanstvo osobe. Prema kodeksu, namjerno skraćivanje života (eutanzija) u suprotnosti je s medicinskom etikom. Ukoliko liječnik ima saznanja o neodgovarajućem etičkom, moralnom ili medicinskom postupku kolege, dužan je obratiti se Hrvatskoj

liječničkoj komori i Hrvatskom liječničkom zboru. *Narodne novine*. (2008). *Kodeks medicinske etike i deontologije*. Zagreb: *Narodne novine d.d.*, 1 (3)

2.3. Načela poslovne etike

Poslovna etika kao sustav vrijednosti, pravila i procedura na kojima se temelji poslovanje spominje se već u ranim počecima trgovine i poslovnih transakcija. Kao prvi zapis vezan za ispravno poslovanje spominje se već Stari Zavjet. U Republici Hrvatskoj to je bio Vinodolski zakonik iz 1288. godine. Sa zakonikom je uveden velik broj odredbi koje su sprječavale samovolju, što pokazuje da je već tada postojala svijest o neophodnosti etičkog poslovanja. Tijekom povijesti trgovine statuti i pravilnici imali su veliki utjecaj na poslovanje, no nisu mogli spriječiti nepravilnosti koje su se javljale u poslovanju. Kao rezultat neetičnog poslovanja, u Engleskoj se u 18. stoljeću dogodio prvi veliki financijski skandal pod nazivom „mjehur Južnog mora“. Skandal se dogodio kada su dionice Južnog mora, poduzeća u Britaniji, postigle visoku cijenu na temelju glasina, spekulacija i lažnih tvrdnji. Nakon toga pojavila su se brojna pitanja o neetičnom poslovanju. Poslovna etika značajnije se počela istraživati osamdesetih godina prošlog stoljeća ali više kao znanstvena disciplina nego što se zapravo primjenjivala u praksi. U Sjedinjenim Američkim Državama 1964. godine donesen je Zakon o građanskim pravima. To je bio zakon koji je bio od iznimne važnosti za poslovnu etiku, a zabranjivao je diskriminaciju na temelju rase, boje kože, vjere ili nacionalnosti. Tada su poduzeća počela uvoditi etičke kodekse te se počelo razmišljati o dojmima koji ostavljaju u javnosti. Kako su zahtjevi javnosti počeli rasti, poduzeća su shvatila da moraju izravnije rješavati etička pitanja. Krajem sedamdesetih godina prošlog stoljeća u Sjedinjenim Američkim Državama doneseni su zakoni o zaštiti na radu i zaštiti okoliša, no nakon niza skandala vezanih za podmićivanje američkih poduzeća na stranim tržištima, američka vlada je 1977. godine donijela Zakon o korupciji na stranim tržištima. Tim se zakonom po prvi put spajaju pojmovi etike i zakonske usklađenosti u poslovanju. Usklađenost se odnosi na propisana pravila i smjernice koje su odredila regulatorna tijela i vlada, a etika određuje što je ispravno, bez obzira na zakon. Dakle, usklađenost daje odgovor na pitanje što treba slijediti, a etika daje odgovor na pitanje kako postići ono što je pravilima određeno. U Republici Hrvatskoj 2005. godine donesen je Kodeks etike u poslovanju koji sadržava smjernice

etičkog ponašanja poslovnih subjekata u hrvatskom gospodarstvu. Prema kodeksu, poticanje etičkog ponašanja u poslovnoj organizaciji postiže se publiciranjem pravila ponašanja, pozitivnim primjerom menadžera, otkrivanjem i rješavanjem potencijalnih etičkih problema te kažnjavanjem neetičkog ponašanja. Dakle, etički kodeks čini temelj programa etike i usklađenosti, a potrebno ga je uskladiti s vrijednostima poduzeća, integrirati u organizacijsku kulturu i najvažnije, primjenjivati ga kod donošenja poslovnih odluka. Etički kodeks temelj je etičkog poslovanja koji sadrži načela odnosno smjernice za zaposlenike, te nadopunjuje zakonski okvir. Etički kodeksi razlikuju se prema industrijama u kojima poduzeća posluju, a prema formi mogu se podijeliti na kodekse temeljene na zakonskoj usklađenosti i kodekse temeljene na vrijednostima. Kodeksi temeljeni na zakonskoj usklađenosti odnose se na odredbe i pravila ponašanja, a zbog svoje stroge forme sve se manje primjenjuju u praksi. Kodeksi temeljeni na vrijednostima prihvatljiviji su jer detaljno pojašnjavaju vrijednosti na kojima bi poduzeće trebalo temeljiti svoje poslovanje. Etički kodeksi se dakle razlikuju prema industrijama pa tako uređuju različita područja, teme ili rizike, no najčešće teme koje obuhvaćaju jesu:

- Usklađenost sa zakonima, pravilima i odredbama
- Sukob interesa, odnosno stjecanje osobne koristi na račun poduzeća, prihvaćanje darova od dobavljača, pogodovanje rodbini ili prijateljima u poslu
- Zaštita i ispravna upotreba imovine poduzeća
- Zaštita informacija i povjerljivih podataka
- Regulacija odnosa s dobavljačima, konkurentima, vladinim agencijama i drugima
- Upravljanje radnim odnosima uključujući uznemiravanje i diskriminaciju
- Drugi postupci vezani uz poštivanje ljudskih prava, uz zaštitu okoliša, zdravlje i sigurnost zaposlenika, uz političke aktivnosti itd. *Vig, S. (2019). Poslovna etika: Kako razviti autentično vodstvo i izgraditi kulturu zadovoljnih i angažiranih zaposlenika programima etike i usklađenosti. Zagreb: Codupo.*

2.4. Primjena etike u udrugama

Neprofitne organizacije dijele se na udruge, ustanove te zaklade i fundacije. Krajnji cilj neprofitnih organizacija nije stjecanje profita, nego stvaranje dobra putem pružanja

usluga. Nefitna je organizacija pravna osoba koja se osniva radi ostvarivanja određenog javnog, općeg ili šireg interesa pojedinca, grupe građana ili šire zajednice. Nefitni sektori mogu biti pojedinci ili organizacije kojima je svrha stvaranje i širenje dobra putem pružanja usluga. Prema Zakonu o zakladama i fondacijama, imovina je namijenjena da s prihodima što ih organizacija stječe trajno služi ostvarivanju neke općekorisne ili dobrotvorne svrhe. *Narodne novine (2023). Zakon o zakladama. Zagreb. Narodne novine d.d. 2 (1)*

Nefitne udruge dijele se na državne nefitne organizacije odnosno javne nefitne organizacije i ne-državne nefitne organizacije odnosno privatne nefitne organizacije. Nefitne se organizacije također mogu podijeliti na dvije vrste, ovisno o načinu financiranja:

- Organizacije koje se financiraju prodajom usluga, a čiji prihodi ovise o broju klijenata (npr. privatne bolnice)
- Organizacije koje se financiraju donacijama.

Balić T. (2016). Poslovna etika u poslovanju nefitnih organizacija [završni rad] Split: Ekonomski fakultet

Prema zakonu o udrugama, udruga je svaki oblik slobodnog i dobrovoljnog udruživanja više fizičkih odnosno pravnih osoba koje se, radi zaštite njihovih probitaka ili zauzimanja za zaštitu ljudskih prava i sloboda, zaštitu okoliša i prirode i održivi razvoj te za humanitarna, socijalna, kulturna, odgojno obrazovna, znanstvena, sportska, zdravstvena, tehnička, informacijska, strukovna ili druga uvjerenja i ciljeve koji nisu u suprotnosti s ustavom i zakonom, a bez namjere stjecanja dobiti ili drugih gospodarskih procjenjivih koristi, podvrgavaju pravilima koja uređuju ustroj i djelovanje toga oblika udruživanja. *Narodne novine (2023). Zakon o udrugama. Zagreb. Narodne novine d.d., 4 (1)*

Svaka udruga mora imati svoj naziv. Uz naziv, udruga mora imati statut, koji donosi skupština udruge. Ostali opći akti, ako ih udruga ima, moraju biti u skladu sa statutom udruge.

Statut udruge sadrži odredbe o:

- Nazivu i sjedištu
- Zastupanju
- Područjima djelovanja sukladno ciljevima

- Ciljevima
- Djelatnostima kojima se zastupaju ciljevi
- Gospodarskim djelatnostima sukladno zakonu ako ih obavlja
- Načinu osiguranja javnosti djelovanja udruge
- Uvjetima i načinu učlanjivanja i prestanku članstva, pravima, obavezama i odgovornosti članova i načinu vođenja popisa članova
- Tijelima udruge, njihovu sastavu i načinu sazivanja sjednica, izboru, opozivu, ovlastima, načinu odlučivanja i trajanju mandata te načinu sazivanja skupštine u slučaju isteka mandata
- Izboru i opozivu likvidatora udruge
- Prestanku postojanja udruge
- Imovini, načinu stjecanja i raspolaganja imovinom
- Postupku s imovinom u slučaju prestanka udruge
- Načinu rješavanja sporova i sukoba interesa unutar udruge.

Narodne novine (2023). Zakon o udrugama. Zagreb. Narodne novine d.d., 13 (3)

Udruge, kao i poduzeća, moraju imati organizaciju menadžmenta, etička načela, kodekse ili pravilnike koje će slijediti kako bi uspješno ostvarile svoje ciljeve. Kao što je u radu već navedeno, profitne organizacije većinom za krajnji cilj imaju ostvarivanje profita, dok kod udruga ciljevi mogu biti na primjer prevencija nasilja nad ženama, djecom, zaštita okoliša. Tako da su već samim osnivanjem udruge vođene širenjem pravednosti i poštenjem i rješavanjem nekih od neetičnih postupaka. Udruge se najčešće financiraju donacijama pa se često javlja nedostatak sredstava. Zato se udruge oslanjaju na volonterski rad. Volonterstvo bi se moglo opisati kao volja pojedinca koji korisnim radom pridonosi boljitku zajednice i društva. Kako bi volonterski rad bio što kvalitetniji, potrebne su mu smjernice i pravila kojima se vode svi volonteri. U Republici Hrvatskoj postoji etički kodeks volontera koji je donio Nacionalni odbor za razvoj volonterstva. Etički kodeks volontera predstavlja minimalni zajednički sustav vrijednosti koji organizatori volontiranja i volonteri prihvaćaju u svom području djelovanja, a njime su opisana načela i standardi volontiranja.

3. ZAŠTITA ŽIVOTINJA I NJIHOVA PRAVA, NADZOR I KAZNE ZA PREKRŠAJE

U Republici Hrvatskoj zaštita životinja i njihovih prava regulirana je zakonom o zaštiti životinja. Zakon se odnosi na sve životinje kralježnjake i glavonošce iz razreda *cephalophoda* koji se koriste u znanstvene svrhe. Zakonom o zaštiti životinja propisuje se odgovornost i obveze fizičkih i pravnih osoba radi zaštite životinja tijekom korištenja, što uključuje zaštitu njihova života, zdravlja i dobrobiti, način postupanja sa životinjama, uvjeti koji su potrebni za zaštitu životinja pri držanju, uzgoju, izvođenju zahvata na životinjama, usmrćivanju, prijevozu, korištenju životinja u znanstvene svrhe, držanju životinja u zoološkim vrtovima, u cirkusima i drugim predstavama, prilikom prodaje kućnih ljubimaca te postupanje s napuštenim i izgubljenim životinjama, inspeksijski nadzor i prekršajne odredbe. *Narodne novine (2017). Zakon o zaštiti životinja. Zagreb. Narodne novine d.d. 1 (1)*

Osim zakona o zaštiti životinja, zakonodavstvom EU-a postavljeni su standardi u području dobrobiti životinja. Za provedbu pravila u području zdravlja životinja, kontrole i nadziranja bolesti zadužen je Zakon o zdravlju životinja. Zakonom o zaštiti životinja određuju se pak obaveze vlasnika kućnih ljubimaca. Prije same kupnje ili udomljavanja životinja čovjek bi trebao dobro razmisliti može li ispuniti sve uvjete za njihovu odgovarajuću skrb. Životinje kućni ljubimci ne kupuju se ili udomljuju na „određeno“, a napuštanje životinja zakonom je zabranjeno. Kućnim ljubimcima moraju se osigurati uvjeti držanja u skladu s njihovim potrebama. Uz njihove osnovne potrebe poput hrane, vode, dovoljno prostora za kretanje, šetnju, životinjama je potrebno pružiti puno vremena i volje, a ponekad imati kućnog ljubimca znači i odricanje. Također je vrlo bitno životinji pružiti pravilnu veterinarsku zaštitu i odgovarajuća cjepiva, čipiranje, a nakon prvog tjeranja obaviti kastraciju ili sterilizaciju životinje.

a) Cijepljenje pasa i mačaka

Svi psi u Republici Hrvatskoj starosti 90 dana i više moraju biti cijepljeni protiv infekcije virusom bjesnoće sukladno uputi proizvođača cjepiva. *Narodne novine. (2023). Zakon o zdravlju životinja: naredba o provedbi i financiranju mjera sprječavanja, kontrole i nadziranja bolesti životinja na području Republike Hrvatske. Zagreb: Narodne novine d.d. 7 (1)*

Cijepljenje pasa provodi se i na terenu po mjestima i naseljima, a oglašava se pomoću oglasnih ploča na kojima se nalaze informacije o datumu obavljanja cijepljenja i cijeni cjepiva.

Slika 1 Cijepljenje psa, izvor <https://www.zooplus.hr/magazin/psi/zdravlje-njega-pasa/cijepljenje-psa>

Zasad je u Republici Hrvatskoj cijepljenje protiv bjesnoće obavezno, dok se cijepljenje protiv zaraznih bolesti preporučuje, no nije obavezno. Obveza je odgovornog vlasnika zaštita kućnog ljubimca, drugih životinja te ljudi. Cijepljenje pasa i mačaka preventivna je mjera za zaštitu životinja od oboljenja sa zaraznim bolestima. Psi i mačke koji nisu u kontaktu s drugim psima ili drugim životinjama također trebaju preventivno cjepivo jer se bolesti osim kontaktom, prenose izlučevinama. Zarazne bolesti protiv kojih se cijepi psi jesu štenećak, leptospiroza, parvovirus te zarazni hepatitis, parainfluenca. Zarazne bolesti protiv kojih se cijepi mačke jesu panleukopenija, rinotraheitis i kalicivirusna infekcija. *Veterinarska ambulanta Delnice d.o.o.* [službena internetska stranica] *Prevenција: Cijepljenje protiv zaraznih bolesti. Dostupno na: <https://vad.hr/vetsservices/prevenција/>* (Datum pristupa: 22. 8. 2023.)

Zarazne bolesti pasa i mačaka u visokom su postotku smrtonosne, zato je važno zaštititi ljubimca na vrijeme. Većina zaraznih bolesti može se prenositi i na ljude. Primjerice leptospiroza, vrlo zarazna i opasna bolest koju uzrokuje bakterija iz roda *Leptospira*, koja se u čovjekovu okolinu izlučuje urinom inficiranih životinja. Zaražene životinje uzročnika nose u bubrezima. Može se prenositi i putem drugih izlučevina poput plodne vode, sline, mlijeka. Prijenosnici bolesti, osim pasa, mogu biti i druge

domaće ali i divlje životinje. Čovjek se može zaraziti izravnim kontaktom inficiranim životinjskim urinom ili tkivom, inficiranom vodom, tlom, hranom, predmetima ili kupanjem u stajaćim vodama. Prvi su simptomi leptospiroze groznica, jaka glavobolja, bolovi u mišićima, povraćanje i crvenilo očiju, a traju 4 do 9 dana. Nakon toga temperatura se stabilizira, a simptomi ovise o zahvaćenom tkivu. Između 6 – 12 dana ponovo se javlja vrućica, također se mogu javiti znakovi meningitisa. Kod ljudi se može pojaviti i teži oblik bolesti, pod nazivom Weilov sindrom, a simptomi koji mogu nastupiti su žutica, krvarenje, anemija, poremećaj svijesti, oštećenja jetre i bubrega. Osobe oboljele od leptospiroze moraju se hospitalizirati. Oporavak može trajati mjesecima, a bakterije se mogu zadržati u očima te izazivati kronične upale. Bolest se ne prenosi s čovjeka na čovjeka, ali je ipak potreban oprez s izlučevinama zaražene osobe. Kako bi se spriječio i smanjio nastanak bolesti, nužne su mjere prevencije poput higijenskog pranja ruku, higijensko držanje životinja, no prije svega njihovo cijepljenje, s obzirom na to da cjepivo protiv leptospiroze za ljude ne postoji. Psi se mogu zaraziti kao i ljudi, putem inficirane vode, tla ili direktno zaraženom mokraćom. Simptomi u pasa su žutica, gubitak apetita, povraćanje i proljev, otežano mokrenje ili nemogućnost mokrenja, oštećenje bubrega i jetre. Zavod za javno zdravstvo Dubrovačko-neretvanske županije. [službena internetska stranica] *Leptospiroza*. Dostupno na: <https://www.zzjzdnz.hr/zdravlje/prevencija-zaraznih-bolesti/leptospiroza> (datum pristupa: 24. 8. 2023.)

b) Kastracija i sterilizacija pasa i mačaka

Vlasnici kućnih ljubimaca moraju osigurati kontrolu razmnožavanja životinja pod njihovim nadzorom. *Narodne novine*. (2017). *Zakon o zaštiti životinja*. Zagreb: *Narodne novine d.d.* 52 (1)

Kontrola razmnožavanja životinja postiže se sterilizacijom i kastracijom životinja. Kastracija je operacijski zahvat koji obavlja stručna osoba odnosno veterinar. Kastracija kod mužjaka znači uklanjanje testisa, dok kod ženskih jedinki podrazumijeva uklanjanje jajnika (ovariektomija) ili jajnika zajedno s maternicom (ovariorhinektomija). Benefiti su kastracije u životinja prestanak proizvodnje spolnih hormona i nemogućnost razvoja karcinoma reproduktivnih organa, kod ženki kastracija sprječava pojavu tjeranja i mogućnost razvoja karcinoma mliječne žlijezde. Također se kod ženskih životinja

kastracijom sprječava pojava upale maternice. Sterilizacija je operacijski zahvat koji također može obaviti samo stručna osoba odnosno veterinar. Sterilizacija kod mužjaka označava rezanje ili podvezivanje sjemenovoda, a kod ženskih jedinki podvezivanje jajnika. Sterilizirane životinje i dalje pokazuju seksualni nagon, ženske se jedinke i dalje tjeraju i privlače mužjake. Za životinju je bolji zahvat kastracija, no prije bilo kakvog zahvata, vlasnik se treba posavjetovati s veterinarom. Najbitnija je stavka kod tih operacijskih zahvata kontrola nad pretjeranim razmnožavanjem životinja.

Kreszinger L. (2017). Što je kastracija a što sterilizacija: Uklanjanje spolnih žlijezda. Dostupno na: <https://veterina.com.hr/?p=71267> (datum pristupa: 27. 8. 2023.)

Ako vlasnici kućnih ljubimaca sami ne žele zbrinuti mladunčad kućnih ljubimaca, snose troškove njihova zbrinjavanja, a u slučaju pasa i troškove njihove trajne sterilizacije. *Narodne novine. (2017). Zakon o zaštiti životinja. Zagreb: Narodne novine d.d. 52 (3)*

Odgovorani će se vlasnik, ukoliko ne želi mladunčad, odlučiti na sterilizaciju ili kastraciju svojega kućnog ljubimca. Osim na kontrolu razmnožavanja, ti zahvati utječu i na kvalitetniji život životinje. No, upravo zbog velikog broja neodgovornih vlasnika dolazi do nekontroliranog razmnožavanja, što naposljetku dovodi i do neželjenih štenaca i do sve većeg broja napuštenih životinja. Zbog toga je po zakonu vlasnik dužan zbrinuti neželjene štence, odnosno pokriti troškove za njihovo zbrinjavanje kao i troškove sterilizacije ako se radi o psima.

c) Mikročipiranje pasa

Psi moraju biti označeni mikročipom najkasnije 90 dana od dana štenjenja. Svi psi, mačke i pitome vretice koje su označene moraju biti upisane u Upisnik kućnih ljubimaca koji vodi Uprava. *Narodne novine. (2013). Zakon o veterinarstvu. Zagreb: Narodne novine d.d. 45 (1), (2)*

Osim kastracije i sterilizacije, vrlo je važan faktor za smanjenje broja napuštenih životinja i mikročipiranje. Postupak ugradnje mikročipa dosta je jednostavan i brz. Mikročip je veličine zrna riže, a sadrži jedinstven kôd koji se može očitati uz pomoć posebnog čitača. Aplikira se sterilnom iglom pod kožu životinje, na lijevu stranu vrata. Postupak mikročipiranja za životinju je minimalno bolan, kao kod cijepjenja. Nakon

ugradnje mikročipa, kôd se unosi u iskaznicu psa, a podatci o psu i vlasniku unose se u upisnik pasa pri Ministarstvu poljoprivrede, ribarstva i ruralnog razvoja koji se vodi za cijelu državu. Osim što mikročipiranje pridonosi smanjenju broja napuštenih životinja, pomoću mikročipa se izgubljeni psi lakše nađu i vrate vlasniku jer sve veterinarske organizacije i organizacije za zaštitu životinja imaju čitač. Zakonom o veterinarstvu mikročipiranje pasa je zakonska obveza fizičkih i pravnih osoba. *Veterina portal. [službena internetska stranica]* Dostupno na: <https://veterina.com.hr/?p=67005> (Datum pristupa: 23. 8. 2023.)

d) Držanje pasa na lancu

Zakonom o Zaštiti životinja zabranjeno je držati pse stalno vezane ili ih držati u prostorima za odvojeno držanje pasa bez omogućavanja slobodnog kretanja izvan tog prostora. *Narodne novine. (2017). Zakon o zaštiti životinja. Zagreb: Narodne novine d.d. 51 (4)*

Bez obzira na zakone, u mnogim selima, ali i u gradovima, još uvijek postoje kućni ljubimci, najčešće psi, vezani lancem. Često psi koji su vezani imaju ograničen prostor za kretanje, lancem proliju vodu iz zdjelica pa ostaju žedni ili nemaju adekvatno sklonište od sunca ili vremenskih neprilika, hladnoće. Ako se vlasnici pasa ili drugih životinja ne pridržavaju tog zakona, može se, odnosno trebao bi se pozvati komunalni redar. No, zakonom je propisano kako se psi ne smiju stalno držati na lancu pa zapravo nije jasno propisano koliko psi smiju biti vezani lancem. Često su psi koji su vezani lancem, vezani stalno, cijeli dan. Ukoliko lanac na bilo koji način ozljeđuje životinju, to se smatra zlostavljanjem i prijavljuje se komunalnom redaru i veterinarskoj inspekciji. Također se može prijaviti pas koji je na lancu izložen gladi i žeđi, lošim vremenskim uvjetima ili koji nema mogućnost kretanja zbog lanca. *Prijatelji Životinja [službena internetska stranica]* Dostupno na: <https://www.prijatelji-zivotinja.hr/index.hr.php?id=359> (Datum pristupa: 2. 9. 2023.)

Prema pravilima Europskog parlamenta, svaka životinja ima 5 osnovnih prava. To su:

- Pravo na hranu i vodu
- Pravo na udobnost

- Pravo na život bez boli, ozljeda i bolesti
- Pravo na prirodno ponašanje
- Pravo na život bez straha i uznemirenosti.

Europski parlament. (2022). Dobrobit i zaštita životinja: Zakonodavstvo EU-a. Dostupno na: https://www.europarl.europa.eu/pdfs/news/expert/2020/8/story/20200624STO81911/20200624STO81911_hr.pdf (Datum pristupa: 2. 9. 2023.)

Držanje pasa na lancu krši prava životinja jer su vezani psi često žedni i gladni, lanac ih steže te im nanosi bol i neudobnost. Lanac oko vrata psu može nanijeti teške krvave i gnojne rane. Osim toga, lanac može miroljubivog psa pretvoriti u agresivnu životinju. Dakle, držanje pasa na lancu ili u skućenim premalim prostorima može predstavljati opasnost za druge ljude i okolinu. Vlasnik kućnog ljubimca mora odgovarajućim odgojem i/ili školovanjem ili drugim mjerama u odnosu na držanje i kretanje kućnog ljubimca osigurati da životinja nije opasna za okolinu. Često se kaže kako ne postoji loš pas, nego samo loš vlasnik. Ovu rečenicu dokazuje i sve veći broj zabilježenih napada pasa na druge ljude i djecu. Napadi pasa na djecu mogu imati jako loše posljedice. Osim što psi mogu nanijeti ozljede opasne po život, djeca se često nose s posljedicama psihološke naravi. Upravo zbog toga kućni ljubimci iziskuju puno vlasnikova slobodnog vremena, volje i upornosti uložene u njihov pravilan odgoj, a neke pasmine pasa iziskuju puno aktivnosti tijekom dana kako bi uspjele potrošiti svoju energiju.

e) Nadzor i kazne za prekršitelje

Prema zakonu o zaštiti životinja, inspekcijski nadzor nad provedbom vrše veterinarski odnosno poljoprivredni inspektori ministarstva nadležnog za poslove poljoprivrede u skladu s ovlastima određenim posebnim propisima o veterinarstvu odnosno poljoprivredi. Narodne novine. (2017). Zakon o zaštiti životinja. Zagreb: Narodne novine d.d. 75 (2)

Nadzor također mogu vršiti komunalni redari. Inspekcijski nadzor može se vršiti nasumično ili po saznanju odnosno po prijavama o postupanju protivnom Zakonu. U slučaju sumnje na postupanje protivno zakonu, veterinarski inspektor ima ovlasti za pregled objekata na gospodarstvu, prostore, prostorije, prijevozna sredstva, a vlasnik

gospodarstva koji drži životinje dužan je inspektoru omogućiti obavljanje inspekcijskog nadzora. *Narodne novine. (2017). Zakon o zaštiti životinja. Zagreb: Narodne novine d.d. 78(2)*

Neke od ovlasti inspektora su:

- Zabraniti postupanje protivno Zakonu
- Posjedniku privremeno oduzeti životinju koja se nalazi u stanju na temelju kojega se može zaključiti da životinja trpi bol, patnju ili veliki strah, da je ozlijeđena ili da bi nastavak njezina života u istim uvjetima bio povezan s neotklonjivom boli, patnjom ili velikim strahom te životinju koju posjednik drži u neprimjerenim uvjetima
- Posjedniku privremeno oduzeti životinju opasnu za okolinu.

Narodne novine. (2017). Zakon o zaštiti životinja. Zagreb: Narodne novine d.d. 79 (1), (3), (4)

Neke od ovlasti komunalnog redara jesu:

- Ući u prostorije gdje se drže ljubimci
- Uzimati izjave stranaka i drugih osoba
- Očitati mikročip
- Podnositi kaznenu prijavu ili optužni prijedlog.

Narodne novine. (2017) Zakon o zaštiti životinja. Zagreb: Narodne novine d.d. 80 (1)

Komunalni redar ima pravo i obvezu naplatiti novčanu kaznu propisanu općim aktom predstavničkog tijela jedinica lokalne samouprave. Osim novčane kazne može se izreći zaštitna mjera zabrane držanja i nabavljanja drugih životinja.

Novčanom kaznom od 30 do 50 000 kuna kaznit će se pravna osoba ukoliko:

- zanemaruje životinje s obzirom na njihovo zdravlje, smještaj, ishranu ili njegu
- napusti domaću životinju, kućnog ljubimca ili uzgojenu divlju životinju i druge životinje držane pod nadzorom čovjeka
- životinji koju je ozlijedila ne pruži potrebnu pomoć, a ako to nije u mogućnosti sama učiniti, mora joj osigurati pružanje pomoći.

Narodne novine. (2017). Zakon o zaštiti životinja. Zagreb: Narodne novine d.d.) 86 (3), (9), (13)

U slučaju da netko namjerno ozljeđuje životinju, zove se policija. U slučaju zanemarivanja životinje s obzirom na uvjete držanja životinje, zove se komunalni redar. Zanemarivanje se odnosi na lošu prehranu, loše uvjete držanja životinje, urezan lanac u vrat, sumnja da životinja nije cijepljena protiv bjesnoće. Ako je pak zanemarivano zdravlje životinje, tada se zove veterinarski inspektor. Prijava nadležnom komunalnom redarstvu i veterinarskoj inspekciji upućuje se pismenim putem. Prijava treba sadržavati detalje koji ukazuju na kršenje Zakona o zaštiti životinja te, ukoliko postoji, dokaz poput slike ili videozapisa, veterinarske dokumentacije. Prijava treba sadržavati sve podatke o podnositelju prijave, počinitelju ili posjedniku životinje te podatke o svjedocima koji mogu potvrditi navode o prijavi.

Prijatelji životinja [službena internet stranica] Dostupno na: <https://www.prijatelji-zivotinja.hr/index.hr.php?id=819> (Datum pristupa: 3. 9. 2023.).

4. PROBLEMATIKA NAPUŠTENIH ŽIVOTINJA

U Republici Hrvatskoj otprilike je 15 000 životinja, većinom pasa i mačaka koji su bez svog trajnog doma odnosno koje su vlasnici napustili. Ljeti se broj napuštenih životinja povećava za čak 30 %, a pretpostavlja se da su razlog tomu godišnji odmori. Iako su zakonom o zaštiti životinja kazne za napuštanje kućnog ljubimca jako visoke, rijetko kada se netko kazni. Neodgovorni vlasnici često se ne pridržavaju ni drugih članaka zakona, primjerice obaveznog označivanja (mikročipiranja) pasa pa je ponekad teško dokazati podrijetlo psa i tko su bili njegovi vlasnici. Također je mali broj slučajeva prijavljivanja bilo kakvog zanemarivanja, zlostavljanja ili napuštanja životinje jer je i svijest ljudi da takve postupke mogu prijaviti još uvijek niska. Zakon o zaštiti životinja jasno je definirao obveze vlasnika kako bi broj napuštenih životinja sveo na minimum, no njegovo provođenje u praksi i nadzor ipak su malo teži.

Sorić, A. (2022) Ne napuštajte kućne ljubimce! Kazne su paprene a životinje neizmerno pate. NI [online] Dostupno na: <https://n1info.hr/vijesti/ne-napuštajte-kućne-ljubimce-kazne-su-paprene-a-zivotinje-neizmerno-pate/> (Datum pristupa: 7. 9. 2023.)

Zakon se često zanemaruje i u slučaju sterilizacije pasa. Kao posljedica izbjegavanja zakona okoti se velik broj neželjenih štenaca koji također završe po skloništima. Primjerice, tijekom 7 godina jedna ženka psa i njeno potomstvo na svijet mogu donijeti 67 000 štenaca, a mačka i njeno potomstvo čak 420 000 mačića. Vlasnici su ponekad protiv svoje volje primorani napustiti kućnog ljubimca, što zbog sve veće krize i nedostatka financijskih sredstava, što zbog selidbe u drugu zemlju, bolesti ili starosti. Ne završe svi napušteni kućni ljubimci u skloništima. Velik broj ih uginu zbog gladi, žeđi, ranjavanja ili pod kotačima automobila. Pritisak na skloništa, lokalne zajednice i udruge za zaštitu životinja golem je. S obzirom na to da su i skloništa ograničena sa smještajima, ponekad su primorana tražiti makar privremene smještaje za nesretne životinje. Puno puta volonteri u vlastitim domovima brinu za napuštene kućne ljubimce. Velik broj napuštenih životinja zbog bolesti i nametnika ima potrebu za adekvatnom veterinarskom skrbi pa često skloništa traže hitne donacije kako bi mogla pokriti te troškove. Osim novčanih donacija, skloništa trebaju i deke te hranu za pse i mačke a

uvijek im dobro dođe i koji volonter više. U skloništima za napuštene životinje uvijek ima posla oko pasa i njihovih nastambi, pa tako uvijek nedostaje i volontera.

Jutarnji list (2020). U sedam godina samo jedna mačka i njeno potomstvo na svijet donesu čak 420 000 mačića... [online] Dostupno na: <https://www.jutarnji.hr/vaumijau/novosti/u-sedam-godina-samo-jedna-macka-i-njeno-potomstvo-na-svijet-donesu-cak-420-tisuca-macica-15025719> (Datum pristupa: 7. 9. 2023.)

Situaciju oko broja napuštenih životinja ne poboljšavaju ni razne uzgajivačnice pasa. Ako se odlučuju na nabavku psa, ljudi će radije psa kupiti umjesto udomiti, zbog želje za određenom pasminom ili nastupa na kinološkim natjecanjima, a ponekad samo zbog pokazivanja statusa.

Zakonom o zaštiti životinja reguliran je uzgoj kućnih ljubimaca namijenjenih za prodaju. Prije svega uzgajivač mora imati rješenje o registraciji uzgoja koje donosi nadležno tijelo. Uzgajivači kućnih ljubimaca moraju biti osposobljeni za njihovo držanje i uzgoj s obzirom na hranidbu, njegu, ponašanje i prepoznavanje stanja bolesti i stresa u životinja te uvjete prijevoza životinja ili osposobiti osoblje koje skrbi o kućnim ljubimcima, ako se uzgajivači ne brinu samostalno o njima. *Narodne novine. (2017). Zakon o zaštiti životinja. Zagreb: Narodne novine d.d. 54(1), (3)*

Osim Zakona o zaštiti životinja, postoji i pravilnik o uvjetima koje moraju ispunjavati uzgoji kućnih ljubimaca namijenjenih prodaji. Pravilnikom je regulirano osposobljavanje uzgajivača, pravilno držanje, skrb i zdravlje životinja. Uzgajivači moraju voditi evidenciju o datumu rođenja i podrijetlu životinja koja sadrži podatke o uzgoju podrijetla te datumu nabave. Evidentirani moraju biti i podatci o ukupnom broju životinja, ukupan broj ženki i ukupan broj rasplodnih ženki, podatci o veterinarskoj skrbi i pojavi bolesti, osposobljavanju i provedenim nadzorima. Pravilnikom o uvjetima za uzgoj kućnih ljubimaca propisane su i najmanje veličine nastambe sukladno veličini životinja koja u njima boravi. Barem jedna trećina ispusta nastambe mora biti pokrivena i zaštićena od nepovoljnih vremenskih uvjeta, a površina nastambe mora biti pokrivena materijalom koji se može lako čistiti i dezinficirati. Temperatura prostora za boravak pasa mora biti prilagođena pasminskim obilježjima. Ukoliko se u uzgoju koriste kavezi za smještaj pasa, životinje u njemu ne smiju boraviti dulje od 8 sati dnevno, on služi

samo za privremeni boravak. Ako se pas privremeno drži u kavezu, kavez mora biti dovoljno velik za psa da može leći i ispružiti se cijelom svojom duljinom. Ženkama s leglom i gravidnim ženkama pred koćenjem mora biti osiguran zaseban prostor odvojen od ostalih pasa u uzgoju. Psi moraju biti označeni u skladu s odredbama o označavanju i registraciji pasa u propisanom roku, a najkasnije prije prodaje, u svrhu promjene vlasništva. *Narodne Novine. (2022). Pravilnik o uvjetima koje moraju ispunjavati uzgoji kućnih ljubimaca namijenjenih prodaji. Zagreb. Narodne novine d.d. 9(3), 11 (1), 14 (3), (5) (6), (10), (12)*

Uzgajivačnice pasa pored pravilnika o uvjetima moraju slijediti i pravilnik o uzgoju i upisu pasa kako bi se čistokrvni psi mogli upisati u Hrvatsku rodovnu knjigu i Hrvatsku uvjetnu rodovnu knjigu. Uzgajivač odnosno vlasnik je ona osoba koja je kuju ili psa stekla na zakonit način, koja je u neosporivu posjedu kuje ili psa i koja to može dokazati zakonitim posjedovanjem izvorne (originalne) rodovnice. *Hrvatski kinološki savez (2017). Pravilnik o stručnom radu HKS-a. Zagreb: Hrvatski kinološki savez. 2 (3)*

Psi koji se uzgajaju u adekvatnim i odgovornim uzgajivačnicama psi su dobrog zdravlja, temperamenta i osobnosti. Sam uzgoj pasa odgovoran je i težak posao koji iziskuje puno truda i vremena. Prije osnivanja uzgajivačnice potrebno je dobro razmisliti koja će pasmina najbolje odgovarati uzgajivaču i o toj se pasmini potrebno educirati. Kao i kod kućnih ljubimaca, psima za uzgoj i daljnju prodaju potrebno je pružiti pravilnu veterinarsku skrb. Psi za uzgoj trebaju pokazivati fizičke osobine, temperament i osobnost vezan za pasminu. Vrlo je važan pravilan odgoj i trening pasa. Vlasnici ženki moraju pomno birati mužjake za parenje kako bi i potomci bili visoke kvalitete, bez genetskih bolesti i drugih anomalija. Dakle, čistokrvni psi su psi s rodovnicom. Rodovnica je dokaz odnosno garancija da je štene uzgojeno prema određenim standardima koji jamče zdravog psa bez afiniteta za razvoj određenih bolesti. Često se zbog neznanja, a i kako bi povoljnije kupili psa, ljudi odlučuju na kupnju psa „bez papira“. Čistokrvni psi bez papira, odnosno bez rodovnice, psi su kojima je nepoznato podrijetlo, koji mogu biti potomci nastali parenjem u srodstvu, a takvi psi često imaju predispozicije za genetske anomalije i druge bolesti. U čestim slučajevima prije prodaje nisu tretirani protiv nametnika ili cijepljeni protiv bjesnoće i drugih zaraznih bolesti i kao takvi predstavljaju izvor zaraze za druge životinje i ljude. Registrirane uzgajivačnice pasa moraju slijediti puno pravila i biti vođene etikom kako bi

životinjama osigurale kvalitetan život. Prema pravilniku o uzgoju životinja kuje mlađe od 15 mjeseci ne smiju se pariti, a dozvoljeno je samo jedno leglo po kuji u godinu dana, kako bi se njeno tijelo uspjelo oporaviti. Kupnja čistokrvnog psa bez papira ne može biti garancija da je majka štenaca starija od 15 mjeseci ili da joj je to prvo leglo u tekućoj godini ili da ona nije parena pod prisilom. Kod takvih sumnjivih uzgajivačnica često se kuje drže u prljavim kavezima, bez pravilne veterinarske skrbi, hrane bez potrebnih nutrijenata. Kupnja takvog psa bit će povoljnija u početku. No kada vlasnik shvati da je pas pun unutarnjih nametnika, buha, a češće će i obolijevati zbog lošeg držanja i neadekvatne hrane i nepružanja potrebnih cjepiva kod „uzgajivača“, veterinarski troškovi zajedno s troškom kupnje psa mogu biti i veći nego kod kupnje psa s rodovnicom. *Puvača, P. Pasji život by Rujana Jeger. [online] Dostupno na: <https://rujanajeger.com/index.php/razno/item/468-udruga-uzgajiva%C4%8Di-%C5%A1tanceri-i-%C4%8Distokrvni-psi-bez-papira> (Datum pristupa: 8. 9. 2023.)*

Ako se čovjek odluči na nabavu kućnog ljubimca, a ne misli ga koristiti za daljnji uzgoj ili kinološka natjecanja, najbolja je opcija – udomljavanje psa. Životinje iz skloništa pod stalnom su veterinarskom skrbi, očišćene od buha i ostalih nametnika, mikročipirane i sterilizirane tako da novom vlasniku ne predstavljaju nikakav trošak u početku. Psi iz skloništa pružit će svu moguću ljubav svojim novim vlasnicima, a često su i boljeg zdravlja nego čistokrvni psi. Naime, mnoge pasmine su, prije nego što su se ljudi umiješali u uzgoj, pokazivale drukčije fizičke karakteristike nego danas. Primjerice, pasmina njemačkog ovčara 1850. godine pripadala je skupini srednje velikih pasa s prosječnom težinom od 25 kilograma. U današnje vrijeme ta ista pasmina spada pod skupinu velikih pasa, a ima u prosjeku 13 kilograma više i spuštenu leđa, što za posljedicu donosi probleme s kukovima i stražnjim nogama.

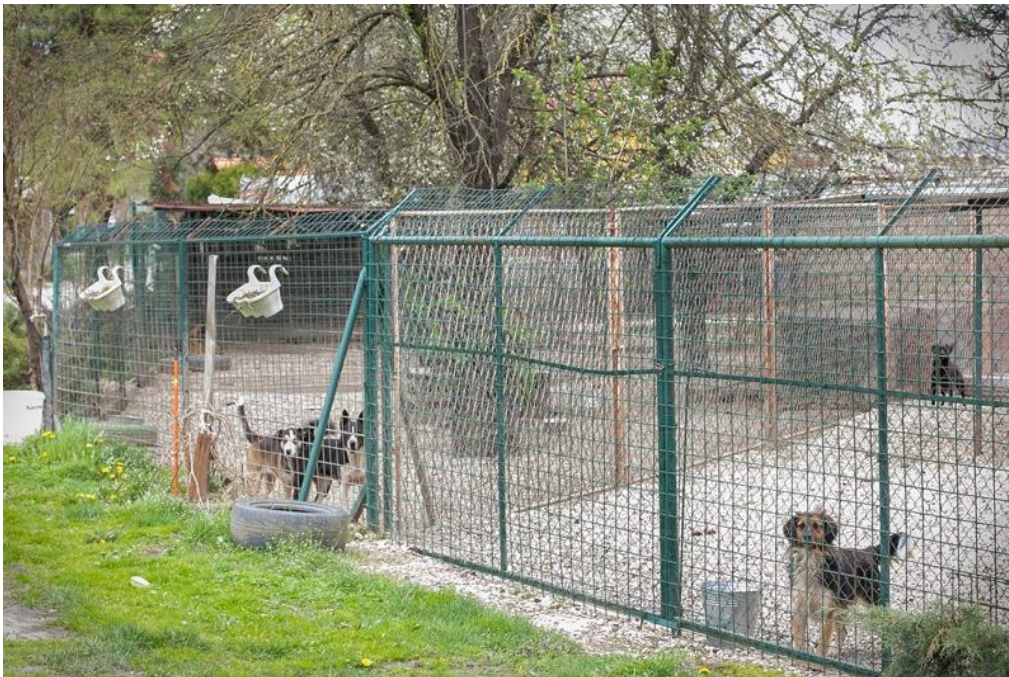
Index.hr (2018) Kako je 100 godina uzgoja utjecalo na promjenu popularnih pasmina [online] Dostupno na: (<https://www.index.hr/ljubimci/clanak/video-kako-je-100-godina-uzgoja-utjecalo-na-promjenu-popularnih-pasmina/1034336.aspx>) (Datum pristupa: 7. 9. 2023.)

U skloništima se nalazi velik broj različitih životinja, starijih, mlađih, aktivnijih, mirnijih, manjih ili većih pa ih čovjek može odabrati prema sebi i svom stilu života ili uvjetima življenja koje im može pružiti.

Ako osoba nema prostor, dovoljno slobodnog vremena ili neke druge uvjete za udomljavanje životinja, može se uvijek odlučiti na volontiranje u skloništu ili povremeno prošetati pse, svaka pomoć skloništima dobro će doći.

5. SKLONIŠTE ZA ŽIVOTINJE „PRIJATELJI“ ČAKOVEC

Sklonište „Prijatelji“ iz Čakovca udruga je osnovana 2001. godine u svrhu zaštite, zbrinjavanja i udomljavanja životinja na području Međimurske županije s misijom pravilne edukacije građana o pravima životinja. Udruga je osnovana radi poticanja, promicanja i razvijanja zaštite prirode, biljnih i životinjskih vrsta, održivog razvoja, suživota između ljudi i prirode te razvoja ekološke i razvijene svijesti o pravima životinja.

Slika 2 Zbrinuti psi u skloništu „Prijatelji“ Čakovec, izvor

<https://www.facebook.com/photo/?fbid=726601069645146&set=pcb.7266046396447>

89

Vrijednosti koje udruga njeguje u svom radu jesu jednakost, pravednost, ravnopravnost, suosjećanje, tolerancija i nespecizam. Svoj rad udruga temelji na načelima timskog rada, izvrsnosti, dosljednosti i profesionalnosti, radišnosti i solidarnosti, također poštujući etička načela u radu kao što su transparentnost, odgovornost i nepristranost. *Prijatelji životinja i prirode Čakovec [službena web stranica]* Dostupno na: <https://www.prijatelji-zivotinja.org/hr> (Datum pristupa: 2. 7. 2023.)

5.1. Organizacija rada udruge

Udruga trenutno broji 12 zaposlenih i oko desetak volontera. Kapacitet kojim raspolaže sklonište je 597 pasa, a u skloništu se nalazi otprilike 550 pasa koji čekaju svoj trajni dom. Osim mogućnosti volontiranja u skloništu, čovjek može biti privremeni udomitelj za životinju ili pak psa povesti u šetnju ili na izlet.

Udruga prema Zakonu o udrugama ima svoj statut koji je javan na njihovoj internetskoj stranici, a njime su određena pravila kojih se moraju pridržavati svi članovi udruge, zaposleni i volonteri.

Sklonište Prijatelji neprofitna je i nevladina organizacija, pravna osoba, registrirana pri nadležnom tijelu Međimurske županije.

Neke od djelatnosti koje udruga obavlja jesu:

- Vođenje skloništa za napuštene životinje
- Poticanje i surađivanje s veterinarskim ambulancama koje skrbe o bolesnim i napuštenim životinjama
- Zbrinjavanje i udomljavanje napuštenih životinja
- Aktivno promicanje vrijednosti protiv svih oblika zlostavljanja i napuštanja životinja te uništavanja prirode
- Podizanje i provedba projekata i akcijskih planova za očuvanje prirode, biljnih i životinjskih vrsta
- Razvoj i provedba volonterskih akcija i programa kroz volonterski centar
- Tiskanje knjiga, brošura, časopisa, plakata i drugih promotivnih materijala ekološke tematike i tematike koja razvija svijest o pravima životinja u skladu s posebnim propisima.

Statutom udruge propisani su članstvo, organizacija i djelovanje udruge, kao i prava članova te njihove obveze. Članom udruge postaje se popunjavanjem pristupnice, plaćanjem članarine i odobrenjem upravnog odbora. Neke od obaveza članova jesu:

- Plaćati članarinu
- Štititi ugled i interes Udruge

- Sudjelovati u radu Udruge, odgovorno izvršavati preuzete obveze i zadatke, razvijati dobre međuljudske odnose, poticati ekološku i svijest o pravima životinja među svim ljudima.

Kao i svaka udruga, sastoji se od članova udruge koji formiraju tijelo udruge: predsjednik, dopredsjednik, tajnik, upravni odbor, izvrsni odbor, nadzorni odbor, arbitražno vijeće i likvidator.

U statutu su navedene obveze svih tijela Udruge. Skupštinu čine sva tijela Udruge, a ona je najviše tijelo upravljanja i odlučivanja.

Neke od odgovornosti skupštine Udruge:

- Donošenje i mijenjanje statuta
- Odlučivanje o organizacijskim promjenama i promjenama statuta te prestanku rada Udruge
- Usvajanje plana rada i financijskog plana za sljedeću kalendarsku godinu i izvješća o radu za prethodnu kalendarsku godinu
- Predlaganje mjera koje bi trebalo poduzeti za sprečavanje i otklanjanje nepravilnosti u radu
- Nadzor nad poštovanjem odredaba statuta.

Nadzorni odbor obavlja nadzor nad radom odnosno poslovanjem Udruge. Neke od odgovornosti nadzornog odbora jesu:

- Kontroliranje zakonitosti u radu i poslovanju Udruge
- Kontroliranje izvršenja zakonskih, ugovornih i drugih obveza Udruge
- Kontroliranje ostvarivanja utvrđene financijske politike i financijskog plana.

Upravni odbor Udruge najviše je tijelo upravljanja Udrugom između dvije sjednice Skupštine, a sastoji se od 3 člana: predsjednika i još dvaju članova, a sve ih predlaže i bira Skupština.

Neke od obaveza Upravnog odbora jesu:

- Upravljanje Udrugom u skladu sa Zakonom, Statutom između dviju sjednica Skupštine

- Donošenje odluka o primanju novih redovnih članova
- predlaganje Statuta skupštini kao i izmjene i dopune Statuta
- razmatranje strateškog plana i predlaganje Skupštini.

Predsjednik Udruge bira se iz sastava Skupštine, javnim glasovanjem. Mandat predsjednika traje 2 godine, a nakon toga se može ponovo izabrati. Djelatnosti predsjednika Udruge jesu:

- predstavljanje i zastupanje Udruge u okviru nadležnosti utvrđenih Statutom i drugim općim aktima
- sazivanje i vođenje sjednice Skupštine Izvršnog odbora
- obavljanje drugih poslova određenih Statutom i drugim općim aktima Udruge, odlučivanje o potrebi zapošljavanja i sklapanje i otkazivanje ugovora o radu.

Predsjednik svoju funkciju može obavljati profesionalno ili volonterski na temelju odluke Upravnog odbora, a ugovor o radu s predsjednikom Udruge sklapa Nadzorni odbor.

Statutom je određena imovina i način financiranja Udruge. Imovinu Udruge čine sve pokretne i nepokretne stvari, kao i prava i obveze. *Statut Zaštitarsko ekološke udruge „Prijatelji životinja i prirode“ Čakovec. (2020) Čakovec: Prijatelji životinja i prirode*

Udruga ostvaruje prihode od članarina, sponzorstava, donacija, projekata, dobrovoljnih priloga i darova fizičkih i pravnih osoba, prodajom članskih memorabilija udruge, dotacijama i temeljem ugovora sklopljenih s jedinicama lokalne i regionalne samouprave o obavljanju poslova skloništa. Prihodi i rashodi udruge utvrđuju se financijskim planom koji donosi skupština udruge. Usvojeni financijski plan udruge može se tijekom godine mijenjati. U financijskom planu navode se i planiraju očekivani prihodi od svih potencijalnih izvora te očekivani iznosi od tih izvora. Financijski plan može biti mjesečni, po kvartalima odnosno tromjesečju ili godišnji. Udruga je donijela godišnji plan za 2023. godinu. Kao potencijalni izvori prihoda navedeni su: Međimurska županija, općine/gradovi, vlastita sredstva u koja se ubraja članarina, sponzorstva, donacije, Međunarodne zaklade i fondacije.

Troškovi koje ima Udruga dijele se na izravne i neizravne troškove. U izravne troškove Udruge spadaju:

- Troškovi plaća i naknada
- Putni troškovi
- Oprema i roba
- Troškovi provedbe programa/projekta u koje se ubrajaju troškovi hrane za pse, tekuće održavanje za npr. popravak dvorišta, veterinarske usluge liječenja životinja, investicije uređenja skloništa, usluge prijevoza životinja, računalne usluge, amortizacija, troškovi osiguranja

Neizravni troškovi udruge jesu: Troškovi za najam prostora; Režijski troškovi; Usluge knjigovodstva; Usluge komunikacije; Uredski materijal; Poštanski troškovi; Bankarski troškovi. *Prijatelji životinja i prirode Čakovec [službena web stranica] Financijski plan za 2023. godinu Dostupno na: <https://www.prijatelji-zivotinja.org/hr> (Datum pristupa: 2. 7. 2023.)*

Sklonište životinja „Prijatelji“ nalazi se u selu Mihovljan pokraj Čakovca. Primarna je djelatnost Udruge zbrinjavanje i udomljavanje životinja. To je najveće sklonište za životinje u Republici Hrvatskoj, po broju pasa i kapaciteta za smještaj, ali i po projektima koje pokreće i provodi. Ono što sklonište uvijek treba i skuplja jesu hrana za pse, deke, posteljine, drvo za ogrjev i metalni lonci kao posude za hranu. Svakodnevni su poslovi zaposlenih i volontera čišćenje nastamba u kojima borave psi, pranje zdjelica pasa i punjenje hranom i vodom, vođenje pasa u šetnju, četkanje, igra sa psima. Udruga se promovira putem svoje internetske stranice, na kojoj su opisani svi njezini projekti, proces udomljavanja životinja, na koji način postati volonter, radne akcije udruge. Na internetskoj stranici mogu se pronaći i slike svih pasa koji čekaju svoj trajni dom. Osim internetske, Udruga ima i svoju Facebook i Instagram stranicu, a oglašavaju se i putem lokalnih medija. *Prijatelji životinja i prirode Čakovec [službena web stranica] Dostupno na: <https://www.prijatelji-zivotinja.org/hr> (Datum pristupa: 2. 7. 2023.)*

5.2. Projekti skloništa

Najveći i najuspješniji projekt Udruge koji se provodi od 2016. godine zasigurno je projekt pod nazivom Saveznici. Veliki broj kućnih ljubimaca svake godine ostane bez

svoje doma, a u radu su već navedeni razlozi napuštanja kućnih ljubimaca: bolest kućnih ljubimaca ili vlasnika, starost kućnih ljubimaca ili vlasnika, odlazak na godišnje odmore, neželjeni štenci, nedostatak financijskih sredstava, nepromišljena nabava ili kupnja ljubimaca. Stanovnici Međimurja i okolnih sela svojih se neželjenih kućnih ljubimaca rješavaju tako da ih ostavljaju napuštene u romskim naseljima. Projektom udruge zbrinulo se preko dvije tisuće pasa iz ukupno dvanaest romskih naselja. Projekt je nastao u suradnji s Ministarstvom poljoprivrede Republike Hrvatske, Međimurskom županijom, lokalnim zajednicama i veterinarskim ambulantom. Psi koji se nađu u romskim naseljima puni su šuge, buha, krpelja, unutarnjih nametnika, pothranjeni i s ozljedama kostiju. Psi se odvođe u sklonište, a zatim i u veterinarsku ambulantu gdje im se pruža sva potrebna skrb. Psi se čiste od unutarnjih i vanjskih nametnika, operiraju i liječe, steriliziraju. Neke od pasa zatim vraćaju u romska naselja, a dio ih ostaje u skloništu jer nisu bili dovoljno sposobni vratiti se. Za taj projekt Udruga je dobila nagradu Heroj godine za najbolji projekt zaštite životinja te nagradu Zlatni Grb Grada Čakovca, za stalno promicanje ugleda Grada na području zaštite okoliša i životinja. Osim projekata Udruga stalno organizira radne akcije i razne radionice, uređivanje skloništa, dane otvorenih vrata, podupiranje kampanja za zaštitu životinja.

5.3. Edukacija djece i mladih te prekršitelja zakona, poticanje na volonterstvo

Kako bi se kod mladih i djece razvio moral i svijest o okolišu i životinjama, potrebno ih je educirati. Osim kod djece i mladih, edukaciju je potrebno uvoditi i za prekršitelje zakona. Još jedan veliki projekt za koji je zaslužna Udruga jest projekt pod nazivom S.N.A.G.A., usmjeren prema osnaživanju i resocijalizaciji počinitelja kaznenih djela koji su odslužili svoje kazneno pravne sankcije. Naziv projekta označava riječi samopouzdanje, nesebičnost, aktivizam, govor istine, asistenciju. U Republici Hrvatskoj počinitelji kaznenih djela svoje kazne odrađuju u zatvorima i kaznionicama. Dio kazne zatvorenici odrađuju radom za opće dobro, na slobodi, dok su za to vrijeme u probaciji. Pojam probacije označava uvjetovanu i nadziranu slobodu počinitelja kaznenog djela. Svaki počinitelj ima svoj individualizirani program koji provodi i nadzire nadležni probacijski ured. U suradnji s probacijskim uredom Varaždin, Udruga Prijatelji od 2012. godine do sada primila je tridesetak osuđenika na izvršavanje rada za opće dobro. Korisnim radom počinitelji kaznenih djela osnažuju samopouzdanje,

samopoštovanje i osjećaj pripadnosti uz razvijanje socijalno – poduzetničkih inicijativa. Metodologija projekta zasniva se na četiri glavne metodološke cjeline kroz 21-dnevnu modularnu edukaciju. Prva cjelina edukacije je logoterapija. Pojam logoterapija označava liječenje pronalaženjem smisla u životu. Logoterapija je aktivistički sustav potpore i osnaživanja svakog pojedinca koji želi naći smisao svog života. Druga cjelina je *Outward Mound* metodologija iskustvenog učenja u prirodi, a označava program temeljen na doživljajnoj pedagogiji, na izazovnim aktivnostima u prirodi poput planinarenja, penjanja na stijenu, kajakarenja pod vedrim nebom u cilju izvlačenja polaznika iz zone komfora. Treća je cjelina terapijski rad sa psima, a pruža odgovarajuću alternativu lijekovima jer pomaže u socijalizaciji bivših zatvorenika, podiže njihovo samopouzdanje i pruža osjećaj životne odgovornosti. Četvrta cjelina odnosi se na inkluzivno volontiranje, pri čemu se osobe iz društveno osjetljivih skupina uključuju u aktivno i ravnopravno sudjelovanje u društvenom, kulturnom, gospodarskom i pravno-političkom životu. Nakon završene modularne edukacije, počinateljima se pruža mogućnost profesionalne orijentacije i savjetovanja za potporu zapošljavanja. Sam projekt uključuje i stručne trenere s kojima se prolazi edukacija, a nakon svakog edukacijskog ciklusa slijedi i eksterna evaluacija, koja će na kraju projekta rezultirati evaluacijskim projektnim promo-filmom. Projekt je vrijedan 1.173.440, 27 kuna, a sufinancira se sredstvima Europskog socijalnog fonda i Ureda za Udruge Vlade Republike Hrvatske. Uz projekt je 2020. godine podignut i edukacijski centar pod nazivom ZEU Prijatelji, namijenjen za provedbu projektnih modularnih edukacija. Nakon provedbe projekta S.N.A.G.A., centar će se koristiti za ostale modularne i interaktivne edukacije za školsku djecu i mlade. Obvezna edukacija i volontiranje trebala bi se uvesti i za prekršitelje Zakona o zaštiti životinja te Zakona o zdravlju životinja.

Edukacija djece i mladih trebala bi biti usredotočena na poticanje svijesti o velikom broju zanemarenih, zlostavljanih i napuštenih životinja te na to kako se odgovorno odnositi prema vlastitom kućnom ljubimcu. S edukacijom se kod djece i mladih potiče osjećaj odgovornosti i empatije prema životinjama i povezanosti s prirodom. Brojni psiholozi naglašavaju važnost kućnih ljubimaca za psihološki i fizički razvoj djece. Djeca s kućnim ljubimcima razvijaju odgovornost te brigu o drugima, a često se životinje koriste i u svrhu rehabilitacije i terapije djece. Primjerice, terapijski psi koriste

se za pomoć djeci s teškoćama u razvoju, ali i kod odraslih osoba s invaliditetom. U sklopu modularnih edukacija, Udruga Prijatelji educira djecu predškolske dobi preko igre, različitih slikovnica i druženja sa psima. U sklopu izvannastavnih aktivnosti osnovne škole iz Čakovca posjećuju Udrugu i provode cijeli dan sa psima, a educiraju se kroz igru i različite slikovnice. *Prijatelji životinja i prirode Čakovec [službena web stranica]* Dostupno na: <https://www.prijatelji-zivotinja.org/hr> (Datum pristupa: 2. 7. 2023.)

Volonterstvo je jedan od temelja koji doprinose razvoju civilnog društva. Ono bi se također trebalo poticati već u mlađoj dobi, a u obrazovne institucije trebali bi se uvesti sadržaji o volontiranju. Poticanje motivacije za volontiranje također se provodi kroz pravilnu edukaciju djece i mladih, podizanjem svijesti o zaštiti okoliša i životinja. Kako bi se dodatno potaknulo volontiranje kod djece i mladih, 2019. godine Hrvatski centar za razvoj volonterstva započeo je projekt pod nazivom „Slijedi svoju viziju – obiteljsko volontiranje“ financiran iz programa Erasmus +. Projekt je trajao do siječnja 2022., a njime su se željele naglasiti dobrobiti obiteljskog volontiranja poput jačanja obiteljskih veza, pozitivan utjecaj na komunikacijske vještine, jačanje samopouzdanja.

Ciljevi projekta su:

- Promovirati obiteljsko volontiranje kao proces učenja i alata za razvoj zajednice
- Povećati vidljivost i pristupačnost kvalitetnih programa obiteljskog volontiranja
- Povećati kapacitete za osmišljavanje, primjenu i procjenu kvalitetnih programa obiteljskog volontiranja
- Uspostaviti kohezivnu europsku mrežu organizacija koje prakticiraju aktivnosti obiteljskog volontiranja.

Hrvatski centar za razvoj volonterstva. Slijedi svoju viziju-obiteljsko volontiranje, novi oblik angažmana. [službena web stranica] Dostupno na: <https://hcrv.hr/projekti/527-slijedi-svoju-viziju-obiteljsko-volontiranje-novi-oblik-angazmana> (Datum pristupa: 11. 9. 2023.)

6. INTERVJU

Obavljen je intervju s Aleksandrom Hampamer, koja obnaša funkciju predsjednice u skloništu za životinje „Priatelji“ u Čakovcu. Intervju je nastao 31. 5. 2023.

Pitanje: Koji je trenutni broj napuštenih životinja u azilu?

Odgovor: 550 pasa.

Pitanje: Organizacija samog rada udruge?

Odgovor: Udruga vodi sklonište za životinje. Kao i svaka udruga, sastoji se od članova udruge koji formiraju tijela udruge: predsjednik, dopredsjednik, tajnik, upravni odbor, izvršni odbor, nadzorni odbor, arbitražno vijeće i likvidator.

Pitanje: Koliko je volontera, a koliko zaposlenih?

Odgovor: 12 zaposlenih i oko 10 volontera.

Pitanje: Na koji se način prikupljaju napuštene/zlostavljane životinje?

Odgovor: Temeljem prijave građana obavještava se komunalni redar koji provjerava životinju na terenu i ako životinja nema mikročip, daje nalog za smještaj u sklonište.

Pitanje: Kako se transportiraju životinje?

Odgovor: Putem za to odobrenog vozila.

Pitanje: Kakav je kapacitet azila naspram broja napuštenih životinja?

Odgovor: Kapacitet je 597 psa.

Pitanje: Kakve su danas kazne za zlostavljanje i napuštanje životinja te Vaše mišljenje o tome?

Odgovor: Kazne su prekršajne i kaznene. Maksimalna je kazna za zlostavljanje, teško zanemarivanje ili smrt životinje godina zatvora, a prekršajne kazne ovise o prekršaju. Možete ih pronaći guglajući Zakon o zaštiti životinja, Zakon o zdravlju životinja, Zakon o javnom redu i miru.

Pitanje: Kako mogu postati volonter u azilu?

Odgovor: Volonter može biti bilo koja punoljetna osoba uz potpisivanje ugovora o volontiranju.

Pitanje: Kako mogu udomiti životinju iz azila, odnosno kakva je procedura?

Odgovor: Nakon obavljenog razgovora, vrši se provjera uvjeta udomljavanja na licu mjesta i potpisuje ugovor o udomljavanju.

Pitanje: Na koji način mogu prijaviti zlostavljanje životinja?

Odgovor: Ako netko trenutno ozljeđuje životinju, zove se policija, ako se radi o zanemarivanju u odnosu na uvjete držanja životinje, zove se komunalni redar, a ako se radi o zanemarivanju u odnosu na zdravlje životinja, veterinarska inspekcija. Prijave se obavezno podnose u pisanom obliku.

Pitanje: Osim *facebook*-stranice, na koje se još načine oglašavate?

Odgovor: Putem *web*-stranice, lokalnih medija.

Pitanje: Sa kojim se problemima još susreće udruga?

Odgovor: Nedostatak djelatnika i volontera, rast cijena hrane i ostalog materijala potrebnog za rad skloništa, odlazak ljudi u inozemstvo koji nemaju kamo sa svojim psom i sl.

Pitanje: Kakve sve donacije prima azil? Novac, hrana, dekice, postoji li kakav promo materijal koji prodajete?

Odgovor: Sve navedeno. Ne prodajemo ništa.

Pitanje: Kakve sve situacije na terenu nalazite, u kakvim uvjetima nalazite životinje?

Odgovor: Razne, ali najveći je trenutni problem velik broj pasa u romskim naseljima Međimurja, o čemu detalje također možete pronaći na našoj stranici i u medijima.

Pitanje: Je li nedavna epidemija bolesti Covid 19 ikako utjecala na napuštanje životinja i rad azila?

Odgovor: Nije.

Pitanje: Molim Vas, također, Vaše mišljenje o tome kako se danas može poboljšati situacija sa zlostavljanjem i napuštanjem životinja?

Odgovor: Edukacijom mladih i novih generacija koje stasaju te boljim radom nadležnih institucija.

Pitanje: Imate li kakav pravilnik ili neki drugi dokument?

Odgovor: Pravilnik o uvjetima koje trebaju zadovoljiti skloništa za životinje javni je dokument i također ga možete naći na internetu.

Pitanje: Kao predsjednica udruge, kako spajate menadžment/vođenje s etikom?

Odgovor: Kao predsjednica udruge koja vodi sklonište za napuštene životinje itekako spajam vođenje s etikom.

Naime, u borbi za one koji nemaju glas potrebno je slijediti jako puno zakonskih normi koje najčešće nisu baš povezane s etikom. Prava životinja veliko su nerazvijeno područje, a psi su u našem zakonu i dalje stvari. Stoga je potrebno boriti se za njihova osnovna prava, a to je pravo na život i pravo na slobodu. U tome od djelatnika i volontera zahtijevam i vrlo visoke etičke standarde postupanja sa psima u skloništu.

Također, borim se za promjenu zakonskih akata i normi koji su u suprotnosti s etičkim normama humanosti prema životinjama. Borimo se i za promjenu uvjeta držanja te više empatije prema drugim živim bićima i svijetu koji nas okružuje. Sve to počiva na etici i moralnim standardima koji izvire iz nekih nepisanih pravila ponašanja. Sjetim se često riječi Mahatme Gandhija: „Veličina jednog naroda ogleda se u tome kako postupa sa životinjama.“

Dostupno na: osobni izvor.

7. ZAKLJUČAK

Etičke i moralne vrijednosti sve su važnije kako kod pojedinca, tako i u poslovnim organizacijama i djelatnostima koje su povezane sa životinjama. Velik dio poduzeća bavi se proizvodnjom proizvoda za životinjsku konzumaciju ili proizvoda koji su namijenjeni životinjskoj potrebi poput hrane, cjepiva, lijekova. Takva poduzeća moraju slijediti niz pravila i proizvodnja u svakoj fazi mora biti kontrolirana. Većina poduzeća ima vlastiti etički kodeks kojim se utvrđuju pravila ponašanja i etička načela, a odnosi se na sve zaposlene. Menadžment u poduzećima sve odluke treba donositi u skladu s etičkim načelima i etičkim kodeksom poduzeća. Postoje zakoni koji utječu na zdravlje i sigurnost životinja u kojima su jasno definirane obveze vlasnika kućnih ljubimaca i uzgajivača pasa. Situaciju pogoršava slaba kontrola i provedba zakona od nadležnih osoba, kao i neznanje ljudi o zakonima ili o tome kako i na koji način prijaviti napuštene životinje ili bilo koji drugi oblik zlostavljanja ili zanemarivanja. U Republici Hrvatskoj otprilike je 15 000 napuštenih životinja, najviše pasa i mačaka. Vlasnici životinje napuštaju zbog bolesti ili starosti životinja, zbog odlaska na godišnje odmore ili zbog odlaska u inozemstvo, nemogućnosti daljnjeg držanja životinje ili zbog nedostatka financijskih sredstava. Zbog nepridržavanja zakona o zaštiti životinja i obveznom mikročipiranju, kada se nađe napuštena životinja, teško je pronaći njezina vlasnika. Na velik broj napuštenih životinja utječe i nemar vlasnika koji životinju nije kastrirao ili sterilizirao. Kastracijom se kontrolira pretjerano razmnožavanje životinja i direktno utječe na smanjenje broja napuštenih neželjenih štenaca. Cijepljenje pasa protiv bjesnoće propisano je zakonom o zdravlju životinja, no cijepljenje pasa i mačaka protiv zaraznih bolesti nije regulirano zakonom. Zarazne bolesti pasa i mačaka u visokom su postotku smrtonosne, a kako bi se spriječilo širenje bolesti, potrebno je cijepiti kućne ljubimce. Uzgajivačnice pasa, pogotovo uzgajivačnice koje prodaju pse „bez papira“, također utječu na velik broj napuštenih pasa. Umjesto udomljavanja životinje, ljudi se češće odlučuju na kupnju psa. Kako bi se smanjio broj napuštenih, zanemarivanih i zlostavljanih životinja, potreban je bolji nadzor i kontrola zakona od strane nadležnih

osoba. Također bi se putem edukacija, brošura i plakata po gradovima i manjim mjestima trebalo osvijestiti stanovništvo o zakonima te o tome kako i na koji način prijaviti bilo kakav oblik zanemarivanja životinja. S obzirom na velik broj napuštenih životinja, skloništa za njihov prihvata puna su te uvijek nedostaje volontera kao i potrepština. Tako se i u skloništu za životinje „Prijatelji“ Čakovec trenutno nalazi otprilike 550 pasa, a kapacitet za prihvata je 597 pasa. Sklonište „Prijatelji“ najveće je sklonište u Republici Hrvatskoj, koje se osim prihvaćanja i udomljavanja pasa bavi raznim projektima za smanjenje broja napuštenih i zanemarenih životinja. Projekt pod nazivom „Saveznici“ postoji od 2016. godine, a svrha mu je zbrinjavanje i skrb nad psima iz 12 romskih naselja Međimurske županije. Stanovnici Čakovca i okolnih sela svojih se neželjenih štenaca rješavaju tako što ih ostavljaju u romskim naseljima po Međimurskoj županiji. Volonteri i djelatnici po terenu nalaze pse, najviše malene štence lošeg zdravlja, izglednije i pune nametnika, te skrbe o njima do udomljavanja. Još je jedan projekt skloništa i projekt pod nazivom S.N.A.G.A. života, zahvaljujući kojemu se prekršitelji zakona nakon odrađene kazne zatvora kroz period probacije navikava na život na slobodi kroz 21-dnevne edukacije. Dio edukacije je i volontiranje i rad sa psima, a putem volontiranja prekršitelji zakona jačaju svoje samopouzdanje, samopoštovanje i socijalizaciju. Osim velikog broja napuštenih pasa, sklonište u Čakovcu suočava se s problemom manjka djelatnika i volontera. Škole iz Čakovca u sklopu izvannastavnih aktivnosti dovode djecu kako bi provela vrijeme s napuštenim psima. Na taj se način kod djece i mladih potiče empatija prema ljudima, životinjama i okolišu te želja za volontiranjem. Volontiranjem se i kod djece i kod mladih potiče edukacija, socijalizacija, timski rad i zajedništvo, zato je od velike važnosti da voditelji u skloništima za životinje rade na poticanju i uključivanju mladih u volontiranje, a time i na širenju načela poslovne etike u postupanju sa životinjama.

Literatura

1. Balić T. (2016). Poslovna etika u poslovanju neprofitnih organizacija [završni rad] Split: Ekonomski fakultet
2. Europski parlament. (2022). Dobrobit i zaštita životinja: Zakonodavstvo EU-a. Dostupno na: https://www.europarl.europa.eu/pdfs/news/expert/2020/8/story/20200624STO81911/20200624STO81911_hr.pdf
3. Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Etika. Leksikografski zavod Miroslav Krleža. Dostupno na: <https://www.enciklopedija.hr/clanak/etika> (Datum pristupa: 2. 8. 2023.)
4. Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Moral. Leksikografski zavod Miroslav Krleža. Dostupno na: <https://www.enciklopedija.hr/clanak/moral> (Datum pristupa: 2. 8. 2023.)
5. Hrvatski centar za razvoj volonterstva. Slijedi svoju viziju- obiteljsko volontiranje, novi oblik angažmana. [službena web stranica] Dostupno na: <https://hcrv.hr/projekti/527-slijedi-svoju-viziju-obiteljsko-volontiranje-novi-oblik-angazmana> (Datum pristupa: 11. 9. 2023.)
6. Hrvatski kinološki savez (2017). Pravilnik o stručnom radu HKS-a. Zagreb: Hrvatski kinološki savez. 2 (3)
7. Index.hr (2018). Kako je 100 godina uzgoja utjecalo na promjenu popularnih pasmina [online] Dostupno na: (<https://www.index.hr/ljubimci/clanak/video-kako-je-100-godina-uzgoja-utjecalo-na-promjenu-popularnih-pasmina/1034336.aspx>) (Datum pristupa: 7. 9. 2023.)
8. Jutarnji list (2020). U sedam godina samo jedna mačka i njeno potomstvo na svijet donesu čak 420 000 mačića... [online] Dostupno na: <https://www.jutarnji.hr/vaumijau/novosti/u-sedam-godina-samo-jedna-macka-i-njeno-potomstvo-na-svijet-donesu-cak-420-tisuca-macica-15025719> (Datum pristupa: 7. 9. 2023.)

9. Kreszinger, L. (2017). Što je kastracija a što sterilizacija: Uklanjanje spolnih žlijezda. Dostupno na: <https://veterina.com.hr/?p=71267> (datum pristupa: 27. 8. 2023.)
10. Narodne novine (2023). Zakon o udrugama. Zagreb. Narodne novine d.d., 4 (1), 13 (3)
11. Narodne novine (2023). Zakon o zakladama. Zagreb. Narodne novine d.d. 2 (1)
12. Narodne novine. (2008). Kodeks medicinske etike i deontologije. Zagreb: Narodne novine d.d., 1 (3), 4 (2)
13. Narodne novine. (2013). Zakon o veterinarstvu. Zagreb: Narodne novine d.d. 45 (1), (2)
14. Narodne novine. (2017). Zakon o zaštiti životinja. Zagreb: Narodne novine d.d. 1 (1) 51 (4) 52 (1), 52 (3), 54 (1), 75 (2) 78(2) 79 (1), (3), (4) 80 (1) 86 (3), (9), (13)
15. Narodne Novine. (2022). Pravilnik o uvjetima koje moraju ispunjavati uzgoji kućnih ljubimaca namijenjenih prodaji. Zagreb. Narodne novine d.d. 9(3), 11 (1), 14 (3), (5) (6), (10), (12)
16. Narodne novine. (2023). Zakon o zdravlju životinja: naredba o provedbi i financiranju mjera sprječavanja, kontrole i nadziranja bolesti životinja na području Republike Hrvatske. .Zagreb: Narodne novine d.d. 7 (1)
17. Prijatelji Životinja [službena internetska stranica] Dostupno na: <https://www.prijatelji-zivotinja.hr/index.hr.php?id=359> (Datum pristupa: 0 2. 9. 2023.)
18. Prijatelji životinja i prirode Čakovec [službena web-stranica] financijski plan za 2023. godinu Dostupno na: <https://www.prijatelji-zivotinja.org/hr> (Datum pristupa: 2. 7. 2023.)
Prijatelji životinja. Kako prijaviti zlostavljanje, usmrćivanje, zanemarivanje ili napuštanje životinja. [službena internetska stranica] Dostupno na: <https://www.prijatelji-zivotinja.hr/index.hr.php?id=819> (Datum pristupa: 3. 9. 2023.)
19. Puvača, P. Pasji život by Rujana Jeger. [online] Dostupno na: <https://rujanajeger.com/index.php/razno/item/468-udruge-uzgajiva%C4%8Di-%C5%A1tanceri-i-%C4%8Distokrvni-psi-bez-papira> (Datum pristupa: 8. 9. 2023.)

20. Sorić, A. (2022). Ne napuštajte kućne ljubimce! Kazne su paprene a životinje neizmjereno pate. N1 [online] Dostupno na: <https://n1info.hr/vijesti/ne-napustajte-kucne-ljubimce-kazne-su-paprene-a-zivotinje-neizmjereno-pate/> (Datum pristupa: 7. 9. 2023.)
21. Statut Zaštitarsko ekološke udruge „Prijatelji životinja i prirode“ Čakovec. (2020). Čakovec: Prijatelji životinja i prirode
22. Transparency International Hrvatska. (2020). Tko su zviždači. [online] Dostupno na: <https://transparency.hr/hr/antikorupcija-detalji/tko-su-zvizardaci-416> (Datum pristupa: 13. 7. 2023.)
23. Veterina portal. [službena internetska stranica] Dostupno na: <https://veterina.com.hr/?p=67005> (Datum pristupa: 23. 8. 2023.)
24. Veterinarska ambulanta Delnice d.o.o. [službena internetska stranica] Prevencija: Cijepljenje protiv zaraznih bolesti. Dostupno na: <https://vad.hr/vetsservices/prevencija/> (Datum pristupa: 22. 8. 2023.)
25. Vig, S. (2019). Poslovna etika: Kako razviti autentično vodstvo i izgraditi kulturu zadovoljnih i angažiranih zaposlenika programima etike i usklađenosti. Zagreb: Codupo
26. Vinković N. (2018). Poslovna etika poduzeća [završni rad] Koprivnica: Sveučilište Sjever
27. Zavod za javno zdravstvo Dubrovačko-neretvanske županije. [službena internetska stranica] Leptospiroza. Dostupno na: <https://www.zzjzdnz.hr/zdravlje/prevencija-zaraznih-bolesti/leptospiroza> (datum pristupa: 24. 8. 2023.)
28. Zavod za javno zdravstvo Dubrovačko-neretvanske županije. [službena internetska stranica] Leptospiroza. Dostupno na: <https://www.zzjzdnz.hr/zdravlje/prevencija-zaraznih-bolesti/leptospiroza>

Popis slika

<i>Slika 1 Cijepljenje psa, izvor https://www.zooplus.hr/magazin/psi/zdravlje-njega-pasa/cijepljenje-psa</i>	12
<i>Slika 2 Zbrinuti psi u skloništu "Prijatelji" Čakovec, izvor https://www.facebook.com/photo/?fbid=726601069645146&set=pcb.726604639644789.....</i>	24

MEĐIMURSKO VELEUČILIŠTE U ČAKOVCU

Bana Josipa Jelačića 22/a, Čakovec

IZJAVA O AUTORSTVU

Završni/diplomski rad isključivo je autorsko djelo studenta te student odgovara za istinitost, izvornost i ispravnost teksta rada. U radu se ne smiju koristiti dijelovi tuđih radova (knjiga, članaka, doktorskih disertacija, magistarskih radova, internetskih i drugih izvora) bez pravilnog citiranja. Dijelovi tuđih radova koji nisu pravilno citirani, smatraju se plagijatom i nezakonitim prisvajanjem tuđeg znanstvenog ili stručnoga rada. Sukladno navedenom studenti su dužni potpisati izjavu o autorstvu rada.

Ja, LUCIJA ŠTEFANIĆ (ime i prezime studenta) pod punom moralnom, materijalnom i kaznenom odgovornošću, izjavljujem da sam isključivi autor/ica završnog/diplomskog rada pod naslovom POSLOVNA ETIKA I PRIMJERI U POSTUPANJU SA ŽIVOTINJAMA

te da u navedenom radu nisu na nedozvoljeni način (bez pravilnog citiranja) korišteni dijelovi tuđih radova.

Student/ica:

(vlastoručni potpis)